

Vztah penitenciariistiky k jiným vědám

Jan Procházka

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan PROCHÁZKA**
Osobní číslo: **H118249**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vztah penitenciaristiky k jiným vědám**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na výzkum dnešní penitenciaristiky a jejího vlivu v nápravných zařízeních
 - využití poznatků společenských a přírodních věd v oboru penitenciaristiky
 - rozbor aplikace metod, forem a prostředků ostatních věd v nápravně výchovné činnosti.
- Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) zaměřený na zjištění účinnosti výchovně nápravných metod.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hála, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005

Hendrych, I. Vybrané kapitoly z penologie. Opava: Slezská univerzita Opava, 2010.

Jůzl, M. Penitenciariстика a penologie. Brno: IMS Brno, 2012.

Mezník, J., Kalvodová, V., Kuchta, J. Základy penologie. Brno: MU, 1995.

Netík, K. Koncepce rozvoje vězeňství v ČR. Praha: Akademie PČR, 1998.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

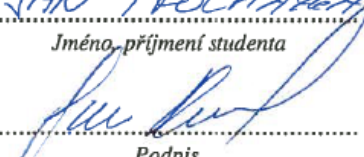
- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně

17.4.2014

JAN PROCHÁZKA
.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá vztahem penitenciariistiky k jiným vědám. V první kapitole se věnuje analýze pojmu penitenciariistika, vztahem jednotlivých vědních disciplín, jako je psychologie, pedagogika či sociologie, s penitenciární vědou a jejich využitelnosti ve vězeňské praxi. Zabývá se vlivem prizonizace na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, psychologickými vlivy a sociálními vztahy mezi odsouzenými a personálem Věznice. Cílem práce je průzkum u příslušníků Vězeňské služby pomocí kvantitativní metody formou dotazníkového šetření na aplikování získaných znalostí z těchto vědních oborů v praxi. Průzkumem byly stanoveny pozitivní závěry o podvědomí příslušníků v aplikaci vědních metod zaměřené na resocializační působení u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, získané během celoživotního vzdělávání Vězeňské služby.

Klíčová slova:

Penitenciariistika, Vězeňská služba, výkon trestu odnětí svobody, resocializace, prizonizace, věznice, vztah vědních oborů.

ABSTRACT

This thesis deals with the relationship penology to other sciences. The first chapter is devoted to analysis of the concept penology, the relationship between various disciplines such as psychology, pedagogy and sociology, with penology science and their applicability in prison practice. It deals with the influence of prisonisation to convict in prison, psychological and social influences relations between convicts and prison staff. The aim is to survey the quantitative method of questionnaire survey among members of the Prison Service on applying the knowledge gained from these disciplines in practice. The surveys were determined positive conclusions of the subconscious members in the application of scientific methods aimed at re-socialization effect of convicts in prison, lifelong learning acquired during the Prison Service.

Keywords:

Penology, prison service, imprisonment, resocialization, prisonisation, jail, reationship disciplines.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Vztah penitenciaristiky vůči jiným vědám“ zpracoval samostatně a veškerá použitá literatura je uvedena v seznamu použité literatury. Odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

podpis autora

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi věnoval při zpracování této bakalářské práce.

Jan Procházka

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
2 PENITENCIARISTIKA JAKO NAUKA O VĚZEŇSTVÍ	12
2.1 POJEM PENITENCIARISTIKA JAKO NAUKA O VĚZEŇSTVÍ	13
2.2 POHLED NA ÚČINNOST PENITENCIARISTIKY	14
2.3 LEGISLATIVA.....	15
3 VZTAH PENITENCIARISTIKY K JINÝM VĚDÁM	16
3.1 NÁVAZNOST OSTATNÍCH VĚDNÍCH OBORŮ NA OBOR PENITENCIARISTIKY	16
3.2 METODY A TECHNIKY	17
3.3 APLIKACE V PRAXI	18
4 VZTAH PENITENCIARISTIKY K JEDNOTLIVÝM VĚDNÍM OBORŮM	20
4.1 VZTAH K PEDAGOGICE	20
4.2 VZTAH K PSYCHOLOGII	21
4.3 VZTAH K SOCIOLOGII	24
4.4 VZTAH K OSTATNÍM VĚDNÍM OBORŮM	25
5 PRÁCE ZAMĚSTNANCŮ VE VĚZNICÍCH	26
5.1 ŠKOLENÍ ZAMĚSTNANCŮ	26
5.2 PSYCHOLOGICKÁ PŘIPRAVENOST PŘÍSLUŠNÍKŮ VS	27
5.3 SOCIÁLNÍ VZTAH MEZI ODSOUZENÝMI A OBČANSKÝMI ZAMĚSTNANCI.....	29
5.4 SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÉ JEVY	30
6 DNEŠNÍ STAV VĚZNIC	32
6.1 VNITŘNÍ STRUKTURA VĚZNIC	33
6.2 PSYCHOLOGICKÝ A SOCIÁLNÍ VLIV NA ODSOUZENÉ, ZAMĚSTNANCE A PŘÍSLUŠNÍKY VĚZEŇSKÉ SLUŽBY	34
6.3 VZTAH MEZI ODSOUZENÝMI A PŘÍSLUŠNÍKY VS.....	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
7 CÍL VÝZKUMU	38
7.1 METODY VÝZKUM	38
7.2 FORMULACE HYPOTÉZ.....	39
7.3 CHARAKTERISTIKA VZORKU RESPONDENTŮ	39
7.4 ANALÝZA, ZPRACOVÁNÍ A PREZENTACE DATA	40
8 SHRUTÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	57
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM TABULEK	63
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Penitenciariстика jako součást vědního oboru penologie, se zaměřuje pouze na výkon trestu odnětí svobody a využívá v praxi metody získané z dalších vědních odvětví jako je pedagogika, psychologie, sociologie, právo, medicína a mnoho dalších. Práce s odsouzenými jedinci je prací velmi specifickou, náročnou na správné provedení úkonu, stresové situace a správné působení na vězněné osoby k požadovanému dosažení resocializačního procesu, aby nedocházelo u propuštěného jedince k recidivě. Smyslem trestu odnětí svobody a zároveň i resocializačního systému je výchova. Vychovávat jedince. K tomu je ovšem potřeba řádně a důkladně proškoleného personálu, který bude vědět, jak jednat s odsouzenými, jak sestavit výchovně vzdělávací program, k zajištění plného výchovného působení na odsouzeného apod. Příslušníci Vězeňské služby oproti civilním zaměstnancům, jsou stále represivní složkou, která předvádí, eskortuje a hlídá odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody. Slouží se zbraní a donucovacími prostředky v uniformě, což má často za následek psychický tlak a stres na odsouzené, kteří mohou jednat zkratově a nepředvídatelně. Proto je potřeba, aby i příslušníci Vězeňské služby znali psychologické, pedagogické a sociální metody, kterými budou úspěšně působit na odsouzené jedince ve výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem této bakalářské práce je popsat vztahy mezi jednotlivými vědními obory s oborem penitenciaristiky. Vylíčit vliv vězeňského prostředí na chování jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, jejich sociální vztah s příslušníky Vězeňské služby a zaměstnanci a popsat patologické jevy, které se objevují za zdmi věznic, jakožto i recidiva po propuštění osob z výkonu trestu odnětí svobody. Pomocí průzkumu zjistit podvědomost příslušníků Vězeňské služby o propojenosti oborů s penitenciaristikou a pohled na celoživotní vzdělávání Vězeňské služby, které zprostředkovává přínos informací z těchto oborů příslušníkům Vězeňské služby potřebné k výkonu služby.

Téma bakalářské práce „Vztah penitenciaristiky vůči jiným vědám“ jsem zvolil z důvodu zájmu o tuto problematiku a současnému zaměstnání ve služebním poměru u Vězeňské služby. Sám jsem prošel několika školeními v rámci celoživotního vzdělávání, kde mi byly zprostředkovávány informace z oboru psychologie či pedagogiky. Vzhledem k mému profesnímu zaměření se každodenně setkávám s potřebou nejen znát tyto poznatky a informace v teoretické rovině, ale také umět je použít v praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Abychom se v problematice penitenciární vědy dokázali správně orientovat, vysvětlím v první kapitole mé práce jednotlivé základní pojmy:

- **Penitenciaristika** jako věda je nauka o výkonu trestu odnětí svobody, která využívá jednotlivé metody z ostatních vědních oborů. Zabývá se výkonem trestu odsouzených z hlediska jejich povinností a pravomocí a povinností příslušníků Vězeňské služby a vychovatelů.
- **Penologie** je celková nauka o vězeňství, která v sobě zahrnuje penitenciaristiku. Zabývá se nejen výkonem trestu odnětí svobody a výkonem vazby, ale také alternativními tresty, soudnictvím. Zajišťuje také penologický výzkum pro další vývoj vězeňství.
- **Resocializace** je znovuzачlenění jedince do společnosti. V případě penitenciární vědy je potřeba chápat resocializaci spíše jako cílenou výchovu nežli převýchovu, která vede k naučení návyků a organizovanosti v životě odsouzeného během výkonu trestu.
- **Recidiva** je opakovaná trestná činnost, kdy se propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody nedokáže opět začlenit do společnosti a uchyluje se k opětovným krádežím, loupežím a násilným činům.
- **Postpenitenciární péči** rozumíme péči například neziskových organizací, které odsouzenému po propuštění výkonu trestu odnětí svobody pomáhají s vyhledáváním pracovních příležitostí, bydlením a celkovou poradenskou činností.
- **Abúzus drog** rozumíme zneužívání drog
- **Prizonizace** je vliv vězeňského prostředí na odsouzeného, kdy dochází k postupnému vníkaní do kultury a procesu věznice, negativní vliv dalších odsouzených na nově vězněného a nalézání určité pozice či místa odsouzeného ve vězeňské společnosti

2 PENITENCIARISTIKA JAKO NAUKA O VĚZEŇSTVÍ

V pohledu dnešní společnosti, která staví na státem vymahatelném právu, je penitenciaristika jako vědní obor neoddiskutovatelnou součástí vězeňství, která pomáhá k resocializaci osob v trestu odnětí svobody. Na rozdíl od vědního oboru penologie, která se zabývá celkovou problematikou výkonu všech uložených trestů a ze které penitenciaristika vychází, se tato nauka zabývá pouze, ale více do hloubky, výkonem a účinností trestu odnětí svobody. Značný rozmach tohoto vědního odvětví začal již v 60. letech minulého století, kdy započal v roce 1967 svoji činnost Penologický ústav vedený doc. Jiřím Čepelákem, průkopníkem novodobého pojetí českého vězeňství a pojmu penitenciaristiky v období 70. let. Doc. PhDr. Jiří Čepelák (1915-1989), CSc. vystudoval obor sociologie a psychologie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Začátky jeho působení v penologii se připisují roku 1966, kdy nastoupil jako psycholog do věznic. Začal využívat a aplikovat nové metody působení na odsouzené. Prosazoval skupinové terapie, poradenství a zabýval se jakožto toxikolog vlivem abúzu drog u odsouzených. Přispíval velkou měrou k publikační činnosti a organizoval pořádání kurzů pro zaměstnance Vězeňské služby, kde školil psychology, pedagogy a vychovatele. Po zrušení činnosti Výzkumného penologického ústavu v roce 1980, odešel doc. Čepelák do důchodu a dále se věnoval publikační činnosti. Zemřel roku 1989.¹

PhDr. Aleš Kýr se též velkou měrou zasadil o rozvoj penologie a penitenciaristiky v českém vězeňství. Vystudoval doktorát z filosofie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Po roce 1989, kdy ve věznicích nastaly zásadní změny, se mu díky jeho znalostem a zkušenostem podařilo dostat na pozici vedoucího sekretariátu Generálního ředitelství VS ČR². Zde měl příležitost k mnoha zorganizování zahraničních cest a konferencí konaných na území ČR. Díky tomu se českému vězeňství otevřely dveře k novým poznatkům, penitenciárním systémům a mohl vzniknout Koncept rozvoje vězeňství v ČR, na mezinárodní rovině přijatý roku 1991. PhDr. Aleš Kýr je hrdým nositelem pěti resortních vyznamenání Vězeňské služby ČR.³

¹ JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 149 s. ISBN 978-80-87182-24-6.

² Vězeňská služba ČR. *Www.vscr.cz* [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

³ Akademie Vězeňské služby ČR. *Akademie VS ČR* [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://www.akademievs.cz/>

Dalšími představiteli současných penitenciaristiků jsou PhDr. Jan Sochůrek, PhD., který se zabývá již léta výzkumem penologie a vydal třídílnou publikaci „Kapitoly z penologie“ a „Úvod do penologie“. Je pořadatel několika konferencí o problematice vězeňství a stále přednáší tuto problematiku na fakultách vysokých škol. PhDr. Jaroslav Hála přispěl do oboru penologie publikacemi „Úvod do teorie a praxe vězeňství“ a „Teorie a praxe vězeňství: optimalizace výkonu trestu odnětí svobody“. Působí jako vysokoškolský učitel na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. Na Akademii Vězeňské služby slouží kpt. PaedDr. Jana Paukertová Ph.D., která vypracovala publikace a převážně skripta z oboru penologie s ní spjaté pedagogiky, psychologie a toxikomanie, k přípravě nastupujících příslušníků do služebního poměru. Dále se podílí na penologickém výzkumu a celoživotním vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby (dále jen VS). A nakonec také doc. PhDr. Vratislava Černíková, CSc. působí na Policejní akademii ČR v Praze a na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Přispívá velkou měrou do oboru forenzních problematiky a kriminologie. Vydala mnoho publikací, z nichž pro obor penitenciaristiky jsou podstatné „Úvod do penologie“ a „Základy penologie pro policisty“.

2.1 Pojem penitenciaristika jako nauka o vězeňství

Slovo penitenciaristika je latinského původu. Význam latinské *paenitentia* znamená nápravu.⁴ Pojem penitenciaristika tedy znamená vědní nauku o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody. Velmi často se uvádí význam penitenciaristiky jako resocializace ve smyslu převýchovy. V dnešním moderním vězeňství ovšem směr převýchovou není aktuální. Od pojmu převýchova se začalo upouštět na přelomu 21. století, protože statistiky odkazovaly spíše na neúčinnost převýchovy z důvodu vysoké recidivy. Každý jedinec se neustále vyvíjí od svého narození až po smrt a proto tento pojem byl v posledním desetiletí 21. století nevyhovující. Nelze převychovat jedince, který je neustále vychováván. Proto se na pojem resocializace v oboru penitenciaristiky začalo spíše nahlížet jako na výchovu. Snahou v moderním vězeňství je vychovat odsouzeného ke správným pracovním, osobním i sociálním návykům tak, aby byl schopen opětovného začlenění do nynější společnosti.

⁴MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-704-2256-4.

2.2 Pohled na účinnost penitenciaristiky

Účinnost penitenciaristiky lze v penologickém pojetí z hlediska statistik hodnotit podle hodnot recidivy neboli opakované trestné činnosti, v našem případě návratnosti do výkonu trestu odnětí svobody. Recidiva propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody je v současné době více jak 60procent (do této hodnoty je potřeba zahrnout i fakt, že byla v roce 2013 udělena amnestie a podle statistik Ministerstva vnitra je třetina amnestovaných opět stíhána za trestnou činnost). V historii se pojetí pojmu trest posunulo od významu odplaty k nápravě či převýchově, tedy resocializaci. Jak jsem zmiňoval výše, pojem převýchova je ale již také zastaralý a v posledním desetiletí se pojem resocializace chápe jako výchova. Je potřeba vychovávat a rozvíjet osobnostní vlastnosti odsouzeného, jeho schopnosti a motivaci. Problém ovšem netkví pouze v resocializaci samotné, která se sice podílí větší měrou na znovu začlenění odsouzeného do společnosti během výkonu trestu odnětí svobody, ale také v postpenitenciární péči, kdy je zapotřebí pomoci propuštěným z věznice, aby byli schopni se společensky zařadit, uplatnit se opět na trhu práce či mít motivaci pro další osobní rozvoj a nedocházelo k důvodům recidivy pramenící z finančních nedostatků, společenského postavení apod. Během výkonu trestu odnětí svobody došlo u odsouzeného k sociální exkluzi, kdy se jedná o odtržení od důležitých sfér života, omezení společenských kontaktů, života politického, rodinného apod.⁵ Čím delší trest odnětí svobody, tím k hlubší exkluzi dochází a o to těžší je resocializace. K těmto účelům slouží neziskové organizace, které pomohou propuštěnému k vyhledání práce, zajištění spolehlivého a dostatečně kvalitního ubytování, případně finanční pomoci do začátku. Je to jeden velký kruh, aby propuštěný po pomoci různých organizací dokázal zužitkovat své zkušenosti a návyky naučené při výkonu práce, volnočasových aktivit a osobnostního rozvoje během výkonu trestu. To ovšem předpokládá dobře sestavený program zacházení, možnost kvalitní a kvalifikované práce, dobrý vztah a rozvoj spolupráce se zaměstnavateli, kvalifikované pedagogy a psychology na jednotlivých odděleních ve věznicích a dostatek finančních prostředků ve Vězeňské službě.

⁵ SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální inkluze - Politika pracovního trhu a sociální inkluze: Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1998-2003, 8 sv. ISBN 80-210-3131-X.

2.3 Legislativa

Penitenciariстика jako užitá věda v praxi je úzce spjata s legislativou České republiky. Řídí se platnými zákony a nařízeními a naopak napomáhá ke zlepšování a novelizacím těchto norem díky penologickému výzkumu, který je podstatnou funkcí Vězeňské služby. Uvedu zde výčet nejdůležitějších zákonů a norem, kterými se VS řídí a tedy i samotná penitenciariстика. Nejzákladnější normou je Zákon č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod. Všichni zaměstnanci jsou povinni dodržovat základní práva odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody i vůči dalším zaměstnancům VS. Vězeňská služba se řídí zákonem č. 555/1992 Sb. o vězeňské službě a justiční strážní České republiky, upraven a novelizován zákonem č. 157/2013 Sb., který upravuje jejich základní činnost, pravomoc a povinnosti. Touto činností se rozumí výkon Vězeňské stráže, Justiční stráže a správních celků. Dalšími zásadními normami z pohledu penitenciariстики jsou zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, kde jsou podrobně vypsány práva povinnosti odsouzených a který je dále upraven a rozveden vyhláškou č. 345/1999 Sb. řád výkonu trestu odnětí svobody. Také zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákon, je důležitý z hlediska páčání trestné činnosti, kdy oddělení prevence předává při takovém zjištění podklady Policii ČR k dalšímu šetření. Zákon č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv, zabezpečuje dodržování a vymahatelnost práv odsouzených osob. Jednotlivá činnosti a úkony VS jsou rozepsány v Nařízení generálního ředitele č. 18 o vězeňské a justiční strážní. Tyto normy a nařízení přesně stanovují povinnosti a práva příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby. Nesmíme také opomenout Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který se uplatňuje v postpenitenciární péči po propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.

3 VZTAH PENITENCIARISTIKY K JINÝM VĚDÁM

Penitenciariстика je provázána s dalšími vědními obory jako je pedagogika, psychologie, sociologie, právní odvětví a další. Bez těchto oborů by nauka o výkonu trestu odnětí svobody ani nemohla fungovat, jelikož pomocí těchto nauk je využívána v praxi. Vychovatel ve věznici musí mít určité vzdělání a znalosti, vědět jakým způsobem a metodou je využít, aby dokázal stanovit různá opatření, odhalit případné zvláštní chování u odsouzeného, protože výkon trestu je pro odsouzené samozřejmě značně stresující. Aby mohla být resocializace ve věznicích účinná, bylo a stále je zapotřebí kvalifikovaného personálu a docílit vzájemné důvěry mezi personálem a odsouzeným. „*Pozitivní emocionální atmosféra je základním předpokladem úspěchu zacházení s odsouzenými. Její vytvoření je jedním z hlavních úkolů vězeňského personálu*“⁶ Toho je ovšem schopen docílit proškolený a vyškolený pracovník VS a to nejen vychovatel, ale také příslušníci. Aby byly schopni tedy správným směrem využít penitenciární nauku, znalosti a povinnosti, musejí zaměstnanci vědět, jak s odsouzenými jednat, jak nastolit důvěru a neztratit ji. Z opačného hlediska jak se nenechat naopak využít odsouzenými, ale i nadřízenými. Je zapotřebí znalosti sociologických poznatků ke správnému společenskému jednání. Právních znalostí, jelikož jak říká latinské rčení – *Ignorantia legis non excusat*, neboli neznalost zákona neomlouvá⁷ a tedy každý si za svá jednání ponese odpovědnost.

3.1 Návaznost ostatních vědních oborů na obor penitenciariстики

Pokud má být penitenciariстика z pohledu resocializace a znovu začlenění odsouzených do společnosti fungující systém, musí se také podle nových poznatků a výzkumů dále vyvíjet. Tedy propojenost penitenciariстики s dalšími vědními obory je oboustranná. Nejenže využívá metody dalších oborů, ale sama provádí penologický výzkum během výkonu trestu odnětí svobody. Při takovém výzkumu jsou získávány cenné informace a data, které jsou dále využity např. pro zpracování různých psychologických nebo pedagogických studií. V návaznosti na tyto studie se stanoví závěr daného problému a nalezne se řešení

⁶NETÍK, K. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR: (obnovené vydání)*. 2., nezměn. vyd. [S.l.: [s.n.]. ISBN 978-802-3836-028.

⁷Latinská rčení I. *Wikipedia.org*. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Latinsk%C3%A1_1_r%C4%8Den%C3%AD_I

či vylepšení dané věci. Následně se toto řešení vrací zpět do oboru penitenciaristiky k využití v praxi v podobě určité normy či nařízení. Zde tedy vidíme takové pomyslné kolečko, které nalézání řešení daného problému musí projít. Z toho vyplývá, že návaznost ostatních oborů na obor penitenciaristiky je zásadní a bez této návaznosti by penitenciární věda nebyla schopna nalézat řešení.

3.2 Metody a techniky

Metody využívané v oboru penitenciaristiky jsou prakticky ty samé metody, které jsou využívány v pedagogice, psychologii, sociologii a dalších. Těmi nejzákladnějšími a nejdůležitějšími jsou rozhovor, pozorování, analýza či anamnéza. Další ovšem již méně využívány mohou být dotazník, sociometrie či psychologické testy.

Pokud budeme uvažovat o metodě rozhovoru jako o vědecké praxi, tak řízený rozhovor je využit spíše při nástupu odsouzeného do výkonu trestu, kdy se vychovatel při přijímání ptá a sestavuje řízenými otázkami anamnézu a psychologický posudek. Během výkonu trestu je ale ovšem využíván neřízený rozhovor, kdy zaměstnanci VS denně komunikují s odsouzenými. Ptají se na jejich stav, musejí řešit jejich žádosti, požadavky či vyžadovat nařízení, která jsou jim udělena. Každý odsouzený má specifický výkon trestu odnětí svobody.

Stejně důležitou roli v metodách penitenciaristiky má pozorování. Tak stejně jako u rozhovoru, si musí zaměstnanec řádně všimnout jednotlivých náznaků a jednání odsouzených. Při pozorování se většinou zaměřuje na chování, změny v náladách, vyhybavé řeči či pohledy. Všechny tyto znaky a náznaky mohou být důsledkem různých začínajících nebo již probíhajících problémů, ať už mezi odsouzenými, nebo u odsouzených samotných. Díky řádnému pozorování a všimání si detailů, které nejsou u té či oné osoby běžné, může zaměstnanec včas zamezit případnému jednání, která jsou v rozporu s nařízeními, a to třeba i pokusem o sebevraždu.

Například analýza textů je z hlediska analýzy korespondence velmi důležitým aspektem a je jednou z mnoha metod využívaných v tomto oboru. Podle zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu a odnětí svobody §17 odst. 1 „*Odsouzený má právo přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení (dále jen "korespondence") bez omezení, pokud zákon*

*nestanoví jinak.*⁸ a dále podle §17 odst. 2 téhož zákona, „*Vězeňská služba je oprávněna provádět kontrolu korespondence uvedené v odstavci 1; přitom je oprávněna seznámit se s obsahem zasílaných písemností. Pokud obsah korespondence zakládá podezření, že je připravován nebo páčán trestný čin, Vězeňská služba korespondenci zadrží a předá ji orgánu činnému v trestním řízení.*“⁹ Z výše uvedeného vyplývá, že odsouzení mají ze zákona možnost odesílat a přijímat korespondenci, ale i ta jim může být kontrolována a analyzována z důvodu podezření, a to právě např. na základě pozorování či rozhovoru, že by byl páčán trestný čin a lze tedy korespondenci otevřít a zkontrolovat. Vyjma korespondence adresované advokátovi či obhájci nebo mezinárodní organizaci.

V posledním desetiletí 21. století se začala využívat anamnéza nejen v lékařské sféře, ale také v jiných oborech a tedy i v penitenciaristice. Díky sestavení anamnézy odsouzeného při přijetí do výkonu trestu odnětí svobody, je takový posudek jednak podkladem pro lékaře při vstupní lékařské prohlídce a také dále podkladem pro vychovatele, který potřebuje znát duševní stav odsouzeného, jeho možné psychické problémy, problémy s rodinou nebo blízkými apod. Tedy celkový stav osoby. Tato metoda je nenahraditelným aspektem v oboru penitenciaristiky, jelikož sbírat střípky informací o odsouzeném během výkonu trestu odnětí svobody, je mnohdy mnohem náročnější způsob.

3.3 Aplikace v praxi

Jedním příkladem využití vztahu mezi penitenciární vědou a jinými vědami v praxi, jsou ve věznicích tzv. programy zacházení s odsouzenými. Tyto programy spadají převážně do oblastí penitenciární pedagogiky a jsou sestavovány individuálně vychovatelem často za účasti odsouzeného. Podstatou je výchova nikoli převýchova, protože proces vývoje jedince probíhá po celý jeho život a resocializace, i když se o ní v základu penitenciaristiky výkon trestu odnětí svobody snaží, ne vždy k ní ale při

⁸KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer ČR, 2012, x, 228 s. ISBN 9788073577063.

⁹KALVODOVÁ, Věra, ref. 8, s. 228.

propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dojde. A proto se spíše pomocí programů zacházení snažíme vychovávat. Podle Jůvy(1999) staví obecná výchova na pěti pilířích¹⁰:

- výchova rozumová
- výchova mravní
- výchova pracovní
- výchova estetická
- výchova tělesná

Je potřeba pedagogicky působit na všechny složky výchovy, aby mohlo být docíleno žádaného výchovného účinku. V tělesné výchově nepracujeme pouze s rozvojem a posilováním fyzické kondice či trávením volného času sportem. Jde především o udržování nebo naučení celkové tělesné a psychické hygieně. Každý vychovatel musí dbát hygieny jednak z hlediska prostředí, což znamená osvětlení, kvalitu ovzduší či čistotu apod., jednak o kvalitu svého pedagogického působení a výchovné práce.¹¹

Estetická výchova klade důraz na rozvoj jedince v oblasti umění a krásy, a to buď přímo pomocí tvorby uměleckých děl, nebo pomocí mimouměleckých prostředků, jako jsou různé volnočasové aktivity, hry či pohybové činnosti. Estetika je důležitá z hlediska správné koordinace těla a rozvoje myšlení.

Cílem pracovní výchovy je vypěstovat u odsouzeného pracovní návyky, kde se naučí organizaci a efektivnosti. Podle zařazení odsouzeného do věznice s určitým stupněm ostrahy, se v programu zacházení stanoví druh práce a pracoviště. Z velké části jsou odsouzení zařazeni na externí pracoviště mimo prostory věznice, kde jsou buďto přímo bez dozoru, nebo s dozorem. Pouze u posledního typu věznice se zvýšenou ostrahou, pracují odsouzení v přísně střeženém prostoru uvnitř věznice, případně přímo na svých celách. Vykonávání práce slouží nejen jako výchovná činnost, ale za odvedenou práci je odsouzeným na speciální účet připisován výdělek, ze kterého mají nárok na určitou poměrnou část a také jsou z tohoto výdělku hrazeny poplatky věznicí.

¹⁰JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Úvod do pedagogiky*. 4. dopl. vyd. Brno: Paido, 1999, 110 s. ISBN 8085931788..

¹¹JŮZL, Miloslav. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, 185 s. ISBN 9788087182024.

4 VZTAH PENITENCIARISTIKY K JEDNOTLIVÝM VĚDNÍM OBORŮM

Vztah penitenciaristiky k pedagogice, psychologii, sociologii či právu, předpokládá stabilní a neustálý výzkum v otázkách penitenciární praxe. Je potřeba vyvozovat výzkumné otázky a následně na ně odpovídat. Penitenciaristika tak jako jiný vědní obor musí bádát, zkoumat, zjišťovat a stanovovat výsledky. Aby byl výkon trestu odnětí svobody účinný a nebyl pouze přestupní stanicí pro návrat k trestné činnosti, je potřeba zapojit do výzkumu i ostatní obory. Takový výzkum je ovšem v prostředí věznice značně ztížený. Musí jej provádět samotní zaměstnanci Vězeňské služby, jelikož z hlediska bezpečnosti pouštět do prostoru věznice osoby, které se nepodílí na výkonu trestu, ale pouze bádají a zkoumají, je i z hlediska zákona nepřipustné. Proto je zapotřebí kvalifikovaných pracovníků, kteří se orientují v otázkách vědního výzkumu, aby mohli účinně nalézat odpovědi na dané problémy.

4.1 Vztah k pedagogice

Každý jedinec v naší společnosti je od narození soustavně pedagogicky vychováván. Společnost se mu snaží výchovou vštípit určitou formu jednání, chování a zvyklostí. „V obecném pojetí je výchova chápána jako specifická lidská činnost zaměřená na péči o tělesný a duševní vývoj člověka, včetně osvojení nezbytných vědomostí, dovedností, koncipování názorů na svět a dodržování v dané době platných, společensky žádoucích mravních norem.“¹² Vychovatel se snaží o vychovávání jedince, který bude plně socializovanou osobností a jeho chování bude žádoucí.

Úkolem penitenciární pedagogiky je tedy výchova a vzdělávání odsouzených osob, tak aby jednání a chování jedince po propuštění z výkonu trestu bylo společností opět akceptováno. Využívá poznatky z obecné, speciální a sociální pedagogiky k výchovnému působení na všechny kategorie osob ve výkonu trestu odnětí svobody (druh trestné činnosti, věk, pohlaví apod.). Ve věznicích pro místní výkon trestu jsou přítomni vychovatelé a speciální pedagogové, kteří využívají metody a poznatky z jednotlivých disciplín pedagogiky. Vychovatelé přímo působí na odsouzené, každý den jsou s nimi

¹² JANIŠ, Kamil, Pavel VACEK a Blahoslav KRAUS. *Kapitoly ze základů pedagogiky: studijní text*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-704-1102-3.

v kontaktu, řeší jejich problémy a požadavky. Náplní práce speciálního pedagoga je po příjmu odsouzeného do výkonu trestu sestavit kvalitní program zacházení, tak aby splňoval zákonem stanovené požadavky a plnil účel resocializace a následně jej během výkonu podle potřeb upravovat.

Úskalím penitenciární pedagogiky jsou z obecného hlediska prostory věznice a samotný účel výkonu trestu odnětí svobody. I když jde o resocializaci jedince výchovou, stále je podstatou trestu odnětí svobody spravedlnost, stanovena právními normami a vymahatelná státem. Odsouzený je izolován od okolního světa a uzavřen do malých prostor věznice, což značně proces resocializace stěžuje.

Podle zařazení do příslušného stupně věznice (popsáno níže), je utvořen denní program odsouzeného s přihlédnutím na jeho schopnosti, znalosti a dovednosti, tak aby splňoval pedagogické cíle. Vězni mají možnost dostudovat školské vzdělání, využít rekvalifikační nebo rozšiřující kurzy určitých oborů, aby byli schopni se později uplatnit na trhu práce. Jsou realizovány zájmové kroužky, jako je modelářství, zahradničení či výuka cizích jazyků za účelem osobnostního rozvoje. Veškerá pedagogická činnost ovšem souvisí s vybudováním cílevědomého pohledu odsouzeného na danou situaci, tedy princip cílevědomosti. Tento princip staví na jasně daných dílčích i konečných cílech každé pedagogické práce s ohledem na instituci, v které je vykonávána.¹³ Vychovávaný jedinec a stejně tak i odsouzený ve věznici si musí uvědomovat, z jakého důvodu jsou mu stanoveny tyto úkoly, proč se musí učit tyto poznatky. Tedy laicky řečeno, musí si uvědomit proč je ve výkonu trestu odnětí svobody a sám se musí postupem času snažit svým jednáním, chováním a přístupem k práci o resocializaci.

4.2 Vztah k psychologii

Psychologie se v penitenciaristice zabývá zkoumáním vývoje jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, jeho osobnostních vlastností a zvláštností, patologického chování. Rozebírá otázky působení prostředí věznice na psychiku odsouzených, jednání ve stresových situacích, účinku vzdělávacích a výchovných programů na psychický vývoj jedince. Také nastiňuje problémy davové psychologie, kdy může dojít díky určitému

¹³ JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Úvod do pedagogiky*. 4. dopl. vyd. Brno: Paido, 1999, 110 s. ISBN 8085931788.

chování jednoho odsouzeného ke kolektivní hladovce či vzpouře. Obecně je problém davu závažnou a podstatnou částí psychologie, zvláště ve věznici, kde v malém uzavřeném prostoru je mnoho lidí, často podobně smýšlejících a jednoduše ovlivnitelných.

Penitenciární psychologie využívá dnes osvědčené metody působení, jako jsou např. skupinové terapie nebo sociálně komunikační cvičení. Podle dnešních studií je společenský kontakt jeden z hlavních faktorů výchovy jak ovlivnit socializaci a ve věznici tedy resocializaci. Je potřeba, aby práce byla vykonávána skupinově. Jedině tehdy si osvojí žádoucí komunikační a pracovní návyky, trpělivost a pomoc druhým. Dále pozorováním rozpoznává změny v chování odsouzených, zpětně zhodnocuje situaci po porušení vězeňského řádu odsouzeným, aby ke stejným situacím již nedocházelo. Psycholog ve věznici se podílí na výběru uchazečů do řad příslušníků VS. Podrobuje odsouzené psychologickému vyšetření a sestavuje posudek s doporučením.

Do penitenciární psychologie spadá také penitenciární psychiatrie, která se zaměřuje na terapeutickou léčbu odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Zabývá se diagnostikováním psychických odchylek a následnou snahou o nápravu. Jedná se o osoby zneužívající drogy a alkohol, s psychickými poruchami, těžkými neurózami či sexuálními deviacemi. Ve věznicích jsou stále pouze externí psychiatři, kteří nejsou neustále přítomni, ale pouze v určité době nebo léčebných hodinách. Velký krok k řešení tohoto problému bylo vytvoření ústavu pro výkon zabezpečovací detence, kdy jsou odsouzení s těžkými poruchami a těžkou, společností považovanou za nevléčitelnou, sexuální deviací, případně chvilkovým narušením psychiky, izolováni od ostatních vězňů. Dozor u těchto osob je nepřetržitý a kontrolují se mimo výkon programu zacházení po 30minutách během celého dne a hlavně v nočních hodinách. Momentálně jsou dva ústavy pro výkon zabezpečovací detence a to v Brně s kapacitou 72 lůžek a v Opavě, kde do budoucna je počítáno až se 140 lůžky. Délka uložení výkonu zabezpečovací detence není nijak stanovena, ale je ukládána na dobu potřebnou k vyléčení nebo zlepšení psychického stavu a z tohoto důvodu je prováděna neustálá diagnostika stavu těchto chovanců. Je ovšem potřeba, aby veškerý personál, a to i včetně příslušníků VS, byl stále a metodicky školen v otázkách výkonu zabezpečovací detence a psychických poruch odsouzených, toxikomanii, jednání s těmito osobami apod. Dalším negativním faktorem je nedostatečný počet příslušníků, vychovatelů, pedagogů, psychologů a psychiatrů, kteří jsou přetěžováni a poté nezbývají možnosti k takovýmto školením, nemluvě o zvládání stresu a psychické vypjatosti při výkonu služby v ústavech pro výkon zabezpečovací detence.

Dále se zabývá psychologií davu, kdy studuje davové chování a projevy odsouzených ve skupině. Uzavřené prostory působí na psychiku jedince nátlakovým způsobem a hrozí zde riziko zkratu v chování odsouzeného. „*Hromadné vystavení jedinců podmínkám situační zátěže produkuje vlivem sociálních mechanismů společné emociální ladění a prožívání.*“¹⁴ Odsouzení reagují na podněty ostatních a ovlivňují jeden druhého. Dále Mikšík (1977) uvádí: „*Jedinci tak mohou být situačně homogenizováni v sociální soubor buď jenom na základě živelně emociálního prožívání situačních elementů s vyústěním v impulsivní aktivitu, nebo na základě stmelení se k účinné, cílevědomé a účelné akci.*“¹⁵ V tomto smyslu může tedy projev zátěžové situace směřovat buďto k sobě, od sebe nebo proti sobě.¹⁶ V situaci k sobě vyvstává nebezpečí vzpoury ve věznici, kdy na sebe jedinec „nabalí“ další odsouzené a využívá je jako nástroj k dosažení svého cíle např. útěku, hladovky apod. Také může dojít, a ve většině případů i dochází, ke stmelení skupiny několika jedinců, kteří v pocitu závislosti na druhých jednají účelně, např. proti příslušníkům VS. Ve směru od sebe naopak jedinci nepocítují závislost na druhých a pocítují, že dokáží situaci řešit sami. Ve třetím směru proti sobě dochází k vytvoření skupin či slangově „gangů“. Tyto gangy mohou být založeny na rasovém původu, původu vyznání víry nebo jen stejně smýšlejících a tyto gangy stojí proti sobě. Samotný gang, který je považován za samozřejmý a který je vždy v opozici proti odsouzeným, jsou zaměstnanci VS. Systém gangů založený na rasovém původu či stejné víře, které proti sobě válčí, dochází mezi nimi k fyzickým potyčkám až napadením a mají rozděleny teritoria v prostorách věznice, vidáme spíše v mimoevropských věznicích, převážně v USA. U nás jsou spíše skupiny stejně smýšlející, či stejné víry, které se pouze scházejí k vykonávání společné činnosti. Určitá soudržnost a nevraživost zde sice je, ale díky systému českého vězeňství není tak markantní jako v cizích zemích.

¹⁴ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologie hromadného chování*: In: *Sociálně psychologické jevy v mimořádných psychických zátěžích hromadné povahy*. 1 vyd. Praha: SPN, 1977, 224 s.

¹⁵ MIKŠÍK, Oldřich, ref. 14, s. 224.

¹⁶ MIKŠÍK, Oldřich, ref. 14, s. 224.

4.3 Vztah k sociologii

Penitenciární sociologie se zaměřuje na sociální vztahy ve věznicích mezi odsouzenými, odsouzenými a příslušníky a mezi zaměstnanci samotnými. Uzavřené prostory a vídání se každodenně se stejnými lidmi, působí na odsouzené a jejich psychiku jednotvárně. Při pobytu na cele, vede vždy určitý počet odsouzených prakticky společný život. Musejí hledat stále nová témata k hovoru, stanovují si pravidla pobytu, hledají společné trávení volného času, ať už četbou literatury, hraním společenských her. V takovém případě může jednoduše dojít k sociálnímu konfliktu, jenž právě penitenciární psychologie zkoumá a snaží se o odhalení zdrojů těchto konfliktů. To je podstatné při formování a výběru výchovného procesu, sestavení programu zacházení. Odsouzený, který vykonává trest odnětí svobody v minimálním stresu, tlaku a napětí, je méně náchylný ke zkratovému jednání. Pokud se pozorováním jeho projevu prokáže, že jeho psychický stav není v normě, může být např. přeřazen do jiné výchovné skupiny.

Důležité je sledovat i sociální vztahy mezi zaměstnanci. Může se například jednat o přenos informací, jakým způsobem funguje, zdali funguje jak má. Vězeňská služba je specifická v dodržování hodnostního postavení, založeného na armádním principu, jednání nadřízeného k podřízenému, podávání hlášení při příchodu kontroly, zákonem stanovené opouštění strážního stanoviště apod. To se samozřejmě odráží na komunikaci mezi příslušníky VS. Nelze s vedoucím oddělení jednat jako s kolegou. Příslušník musí znát jmenovitě a hodnostně své nadřízené. Musí být znalostně připraven a nadřízený jej může ze znalostí vyzkoušet. To samozřejmě prohlubuje sociální propast mezi nadřízeným a podřízeným.

Sociální vztah mezi příslušníkem VS a odsouzeným je vztahem dosti specifickým. Příslušník si musí najít určitou cestu k odsouzenému, ale nesmí překročit určitou hranici, kdy by odsouzený mohl tohoto vztahu již zneužít. „*V rovině běžných, každodenních konverzací je zřejmé, že lidé používají svého vědění strategickým způsobem – k získání dominance nad druhými.*“¹⁷ Odsouzený se tedy bude po čase snažit o převahu nad příslušníkem a tím využít situaci ve svůj prospěch. Je ovšem potřeba, aby příslušník nenahlížel na odsouzeného jako na vyčleněného jedince ze společnosti, ale jako na jedince,

¹⁷ KELLER, Jan. *Psychologie hromadného chování: Úvod do sociologie*. 2. upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. ISBN 80-901-0597-1.

který se snaží o nápravu. Tedy jednat s odsouzeným na rovinu a slušně. Naopak odsouzený ale musí uposlechnout výzvy příslušníka a bez jakéhokoli problému daný úkol splnit.

Z hlediska výzkumné činnosti, penitenciární sociologie zkoumá nedostatky instituce jako takové. Vyhodnocuje nespokojenost příslušníků VS, poukazuje na nedbalost při pracovní činnosti a může navrhnout opatření k minimalizování těchto jevů.

4.4 Vztah k ostatním vědním oborům

Obor penitenciaristika samozřejmě nespolupracuje pouze s pedagogikou, psychologií a sociologií. V jejím okruhu působení je mnoho dalších vědních oborů a disciplín. Spolupracuje a využívá metody a systémy výzkumu z oboru práva, medicíny, biologie, přírodovědy, kriminologie, sociálních věcí, informatiky. Je zapojena v disciplínách etologie, gynekologie, kynologie, patopsychologie, somatologie a v mnoha dalších.

Penitenciární právo pojednává o normách a nařízeních o výkonu trestu odnětí svobody a celkově o vězeňství. Přesně stanoví postup při výkonu trestu, služební poměr příslušníků VS a jejich práva a povinnosti vůči odsouzeným. Určuje postup orgánů činných v trestním řízení v souladu s výkonem trestu odnětí svobody apod. Legislativu a jednotlivé normy jsem uvedl výše.

Medicína je zapojena v oboru penitenciaristiky z hlediska dodržování hygieny odsouzených, jejich preventivních a nutných prohlídek. Každý odsouzený má právo na lékařské ošetření a vyšetření. Lékař musí vést záznamy o stavu odsouzeného. Řeší nenadálé zdravotní situace spojené s toxikologií, kdy odsouzený může být někým nebo sám sebou zdrogován. Lékař u odsouzených musí stejně jako u jiných pacientů dodržovat mlčenlivost a je vázán lékařským tajemstvím, leda že by se dozvěděl informace související s trestnou činností. Ve VVaÚpvzd Brno (Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno), je umístěno nejkvalifikovanější a technicky nejvybavenější vězeňské nemocniční pracoviště, kde se nalézá zubní ordinace, rentgenové pracoviště, interní a infekční oddělení či rehabilitační péče.

5 PRÁCE ZAMĚSTNANCŮ VE VĚZNICÍCH

Práce zaměstnanců Vězeňské služby ve věznicích, je značně stresující a náročné zaměstnání. Proto jsou na uchazeče kladeny náročné požadavky na vzdělání, fyzickou a psychickou zdatnost. Ve výběrovém řízení a nadále každým rokem, musejí příslušníci VS splnit fyzické testy skládající se z pěti různých cviků. Tak stejně je uchazeč podroben psychologickému vyšetření, kdy skládá psychologické testy, ve kterých jsou hodnoceny veškeré body jeho povahy, chování, emoční stránky. Testy prošly posledními roky značným obnovením a ztížením testované úrovně. Nakonec musí uchazeč projít přes lékařské vyšetření a poté každým druhým rokem, kdy lékař v příslušné věznici stanoví posudek zdravotního stavu. Pokud uchazeč nesplní jednu z těchto vstupních prověrek, nemůže být ze zákona přijat.

Příslušník VS je také omezen v některých jeho základních právech. Nesmí vykonávat živnostenskou nebo jinak výdělečnou činnost, ani nesmí být členem politické strany nebo hnutí či být členem řídicích nebo kontrolních orgánů subjektů.¹⁸ Také je povinen při výkonu služby neopustit strážní stanoviště, byť by byl ohrožen na životě nebo zdraví.

5.1 Školení zaměstnanců

Všichni příslušníci Vězeňské služby musejí projít přijímacím školením, které probíhá ve školícím zařízení Akademie VS ČR ve Stráži pod Ralskem (dále jen AVS ČR).¹⁹ Obsahem tohoto kurzu jsou základy pedagogiky, psychologie, penologie a u příslušníků VS sebeobrana, či střelecko-taktická příprava. Zaměstnanci se zde učí např. normy a nařízení, které souvisejí s penologií a výkonem služby, zvládání krizových situací nebo správné zacházení s odsouzenými. Učivo je zde vyučováno v návaznostech a je propojeno s ostatními předměty. Psychologie se prolíná s pedagogikou, pedagogika s penologií apod. Ve střelecko-taktické přípravě a sebeobraně přistoupilo Generální ředitelství VS ČR k radikálnímu kroku z hlediska zdokonalovacích kurzů příslušníků VS

¹⁸ Zákon České národní rady č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. In: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/V%C3%BDkon%20v%C4%9Bze%C5%88stv%C3%AD/555_19.1992.

¹⁹ Akademie Vězeňské služby ČR. *Akademie VS ČR* [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://www.akademievs.cz/>

a započalo spolupráci s ruskou školou bojových umění Systema.²⁰ Tento krok je z hlediska školení zaměstnanců v sebeobraně celkem podstatným, protože k vyhocené situaci může dojít takřka kdykoli a zvládnutí takovéto situace ve stísněných podmínkách je velmi náročné. Zásadní informace ovšem plynou z výuky již zmíněných oborů pedagogiky a psychologie. Už samotná služba je náročná na pozornost, bdělost a ostražitost. Předpokladem dobře vykonané služby je řádně vyškolený příslušník, což dokládá i zákon č. 555/1992 o Vězeňské službě a justiční strážní ČR v §7 odst. 2 písm. b), kdy není příslušník povinen provést služební zákrok: „*není-li k jeho provedení odborně vyškolen nebo vycvičen, ač povaha zákroku takové vyškolení nebo vycvičení vyžaduje*“²¹ Toto tedy dokládá, že pro řádný výkon služby musí být příslušník proškolen, aby nedošlo k pochybení příslušníka a aby nebyl odsouzený omezen ve svých právech a povinnostech.

Nadále je příslušník školen v tzv. systému celoživotního vzdělávání, kdy si doplňuje, ověřuje a opakuje znalosti potřebné k trvale stabilnímu výkonu služby. Školení probíhají formou specializačních a rozšiřujících výcviků pro vybrané funkce, kdy jde především o kurzy komunikace s emočně nestabilními odsouzenými, drogové prevence, řešení krizových situací, zvládnutí agresivity apod.

Ekonomické škrtky, které provází i Vězeňskou službu, bohužel zapříčiňují nedostatek financí potřebných k řádnému ohodnocení zaměstnanců. Tím dochází často k odchodu kvalifikovaných zaměstnanců za lepším výdělkem a VS je nucena přijímat na uvolněná místa nové uchazeče, kteří jsou většinou nekvalifikovaní v patřičném oboru, bez dostatečných znalostí a zkušeností a přeškolení je zpravidla finančně neekonomické a náročné.

5.2 Psychologická připravenost příslušníků VS

Zásadním aspektem pro kvalitní výkon služby příslušníků VS je zvládnutí každodenního pracovního stresu. Stres se nedá ovládnout nebo potlačit medikamenty. Je potřeba se naučit a osvojit si způsob, jak se mu bránit. Je to soubor fyziologických a psychických reakcí, kterými organismus reaguje na výrazně silnou neobvyklou situaci. Ve fyziologickém

²⁰ Systema.cz. *Www.Systema.cz* [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.systema.cz/oceneni.html>

²¹ *Služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů: Policie ČR : vězeňská služba, BIS, zpravodajské služby : podle stavu k ..* Ostrava: Sagit, 2007-. Vychází nepravidelně.

projevu organismu je reakce založena na „útok nebo útek“²². Jde v podstatě o vybuzení organismu, kdy se vyplaví látky v těle potřebné pro vytvoření dostatečné energie. Organismus poté jedná buďto zkratově, což může vyústit až v agresi, a nebo útekem z dané situace. Útekem můžeme rozumět např. i strnulé stání na místě, kdy mozek, aby uchránil organismus od stresové situace, přestane reagovat a člověk není schopen pohybu. V psychickém projevu jde spíše o neadekvátní zvládnání dané situace, špatná rozhodnutí, dopouštění se chyb apod. Organismus není schopen v takové situaci správně reagovat, soustředit se. Může přecházet v podrážděnost, neúměrné reakce. Obě složky stresu většinou fungují zároveň. Ale při krátkodobém stresu se projeví spíše fyziologická reakce, ovšem při dlouhodobém stresu psychická reakce.

Aby byly příslušníci VS schopni zvládat tyto nenadálé situace, správně je řešit a nezatěžovat dlouhodobě vlastní organismus stresem, je potřeba, aby byli vhodně a řádně psychologicky připraveni. Jak řadoví příslušníci, plnící každodenní úkoly s odsouzenými, tak i jejich nadřízení. Vedoucí oddělení, kteří stanovují úkony a dávají příslušníkům úkoly, musí znát schopnosti svých podřízených. Musí být schopni zhodnotit situaci a nepřetěžovat jednotlivé příslušníky. Není žádoucí, aby k úkonu, kde má podle nařízení být přítomni k provedení úkonu tři příslušníci, byly dva či dokonce jeden příslušník. Taková situace působí na příslušníka velmi stresově z důvodu nezajištění podpory kolegů z hlediska bezpečnosti. Už samotný úkon poutání odsouzeného např. k převozu na jiné místo výkonu trestu odnětí svobody, je stresujícím, jelikož zde dochází k blízkému kontaktu odsouzeného a příslušníka. Je zde velmi tenká hranice, kdy může dojít k porušení práv odsouzeného špatně nasazenými pouty, naopak z druhého pohledu může odsouzený právě kvůli stresu reagovat agresivně a napadnout příslušníka.

Z těchto důvodů fungují ve věznicích psychologové, kteří jsou často k dispozici jak odsouzeným, tak i příslušníkům, kteří zde mohou řešit nejen služební problémy, ale i soukromé věci, jako rodinné problémy, partnerské vztahy apod. Od roku 2013 jsou neustále k dispozici psychologové, které mohou příslušníci kontaktovat osobně na kterémkoli psychologickém pracovišti věznice anebo na telefonním čísle, jako rychlou online podporu.

²² HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8807-4.

5.3 Sociální vztah mezi odsouzenými a občanskými zaměstnanci

Vychovatelé a psychologové, kteří pracují s určenými skupinami vychovávaných, navazují s odsouzenými bližší vztah, nežli příslušníci VS. Tito pracovníci vědí důvěrnější a bližší informace o odsouzených, jejich rodině, problémech spojených s jejich kriminální historií, požadavcích, psychickém stavu atd. I když jsou zde jasně dané role vychovatele a vychovávaného, přistupují k odsouzeným se značně přátelštějším a osobnějším způsobem, což má značný vliv na stres a psychiku jak vězně, tak pracovníka. Tento vztah nesmí ovšem překročit hranici profesionality ze strany vychovatele. Nesmí začít nahlížet na jedince jako na ublíženého a musí mít stále na paměti, že je ve výkonu trestu za spáchání trestného činu. Jeho úkolem je vychovávat. Vést odsouzeného ke správným návykům a zvykům. To vyžaduje vytvořit si důvěru jak ve směru vychovatel k odsouzenému, tak stejně odsouzený k vychovateli. Vychovatel ovšem musí neustále uvažovat, že jedinec může důvěry zneužít.

Odsouzený je povinen zdravit zaměstnance na chodbách, chovat se k němu s úctou, tak jak by se měl zaměstnanec chovat k němu. Spousta vychovatelů prosazuje heslo „chovej se k člověku tak, jak chceš, aby se on choval k tobě“. To navozuje u odsouzeného sebedůvěru, úctu k sobě samotnému. Mnoho odsouzených se před nástupem do věznice potýkalo s opovrhováním okolních lidí, přehlížení jejich problémů z důvodu abúzu drog, trestné činnosti apod. Toho se musí vychovatel zásadně vyvarovat. Pokud nebude mít u odsouzeného důvěru, nebude mít odsouzený ani důvěru ve výchovný program a ten se potom míjí účinkem. Vychovatel má povinnost vyslechnout problémy vězně, reagovat na ně a mluvit s ním o dané problematice. Spousta vězňů ve výkonu trestu jsou inteligentní lidé s vysokoškolským vzděláním, znalostmi právní problematiky. Spousta z nich se naučí během výkonu trestu, díky množství volného času, zákony vztahující se na výkon trestu odnětí svobody a jejich povinnosti a práva. Z tohoto důvodu si musí vychovatel také dávat pozor, jak s odsouzeným jedná a mluví, aby se sám nestal terčem projednávání ve věci trestné činnosti.

5.4 Sociálně-patologické jevy

Ve věznicích se setkáváme s mnoha patologickými jevy, se kterými odsouzení přicházejí k výkonu trestu odnětí svobody do věznice, nebo v některých případech získávají během výkonu trestu odnětí svobody.

Drogová závislost a abúzus drog je velkým problémem českého vězeňství. Droga je taková látka, na které je organismus závislý, ovlivňuje jeho psychické a fyzické vlastnosti a při neuzívání drogy se dostávají abstinenci příznaky.²³ V první řadě je náročné provádět léčbu závislostí v prostorách věznice. Je zapotřebí oddělit závislého vězně a umístit ho nejlépe na samostatnou celu. To je sice zajištěno při nástupu odsouzeného k výkonu trestu, kde je umístěn na takovouto celu po dobu 14dnů. Pokud jde ovšem o silně závislého vězně, tak abstinenci příznaky značně přesahují tuto dobu a je nadále nutné separovat tohoto jedince od ostatních osob, z důvodu bezpečnosti a účinku léčebného procesu. Zjišťuje se druh závislostní látky, kterou odsouzený zneužívá, aby mohla být nastavena účinná léčba. V mnoha případech vězni odmítají vůbec jakkoli na tuto tematiku reagovat. Provádí se pohovor, případně krevní rozbor, jelikož je velká šance, že odsouzený při nástupu užil drogu v předchozích pár dnech. V léčebném procesu se buďto podávají malé dávky drogy a postupně se snižují, anebo se využívá např. Metadon jako náhražka opiátů jako je Pervitin nebo Heroin. Metadon sám o sobě může být zneužíván jako droga, proto je potřeba jeho užívání regulovat. Příslušníci a zaměstnanci VS musejí přistupovat k drogově závislým odsouzeným s obezřetností. Hrozí zde také riziko korupčního jednání. Příslušníci mohou za úplatu pašovat drogy do prostor věznic. Sami odsouzení hledají všemožné způsoby, jak drogy ke svému užívání nebo prodeji dalším odsouzeným dostat do věznice. Většinou se využívají tzv. nárokové balíky, kdy odsouzený si nechá poslat balík s knihami a osobními potřebami či oblečením, kde jsou drogy ukryté. Proto je zásadní prohlížet tyto balíky s velkou pečlivostí, aby se zamezilo přístupu drog do věznic. Na celách jsou prováděny prohlídky k odhalení nepovolených věcí. Při každé takové prohlídce v celé věznici se vždy na několika celách drogy naleznou. To poukazuje na nedokonalost systému. Penitenciaristika se touto otázkou zabývá již od svého zrodu a vyvíjí stále lepší techniky na odhalení těchto cest drogového materiálu do věznice.

²³ SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 193 s. ISBN 978-802-1052-611.

Také stejně problematika závislosti na alkoholu a tabáku. V případě alkoholu hraje roli v jakém stádiu alkoholismu se jedinec nachází a podle toho se určuje způsob léčby. Alkohol je samozřejmě ve věznicích zakázaný. Odsouzení jsou vynalézaví a jsou schopni si alkohol vyrobit i sami přímo na cele. Stačí jim k tomu chleba a ovoce. Schovají si postupně kusy chleba, který nechají namočený v ovocné šťávě kvasit. Využívají k tomu uzavíratelné sklenice, které otevírají k zavzdušnění v nočních hodinách a do rána větrají prostory, takže je velmi těžké takový materiál nalézt. Tento problém je i u odsouzených, kteří na alkoholu závislí nejsou, ale využívají takto vzniklý alkohol k zpříjemnění volného či nočního času. Tabák a cigarety jsou ve věznicích povoleny, ale nakupování cigaret je pro mnohé odsouzené značně drahé, takže vykuřují různé nasekané papírky apod. To má samozřejmě neblahý vliv na jejich zdraví. Další problém je ve společném sdílení cel kuřáků a nekuřáků. Mnoho kuřáků nerespektuje zákaz kouření na cele a díky tomu mohou vznikat sociální neshody mezi odsouzenými.

Sebevražednost není samozřejmě tak běžná, ale je potřeba jí zabránit. Pokusy o sebevraždu jsou převážně častější ve výkonu vazby nežli ve výkonu trestu odnětí svobody. Jde zde o psychiku jedince, kdy odsouzený se již většinou smířil s faktem, že nastupuje k výkonu trestu a nemá tedy tendence k ukončení svého života. Psychicky narušení jedinci, osoby po pokusu o sebevraždu či osoby, které jsou v podezření, že by mohly spáchat čin pokusu o sebevraždu, jsou pod neustálým dohledem příslušníků VS a kamerového systému, oddělení na samostatné cele, bez jakéhokoli materiálu, který by mohl posloužit k sebevražednému činu. Sebepoškozování je už ovšem mnohem častější jev. Odsouzení využívají sebepoškozování k demonstračnímu jednání k dosažení svého požadovaného cíle nebo jako trest za svůj vykonaný zločin. To se projevuje většinou u osob, které se dopustili např. trestného činu zabití z nedbalosti, kdy nejsou schopni unést svoji vinu a trestáním se, hledají únik. Občas se také stává, že odsouzený se úmyslně uhodí tak, aby měl například na žebrech modřinu a mohl podat stížnost na určitého příslušníka, který ovšem s touto situací neměl nic společného. Sebepoškozovat se mohou mnoha způsoby. Nejčastější způsob je řezání se nožem nebo nůžkami na vnitřní straně rukou.

Ve věznicích se také objevuje zneužívání jedním odsouzeným druhého. Jedinec si nechá na jméno jiného odsouzeného a pod nátlakem nebo za úplatu poslat balík, ve kterém mohou být schovány peníze, drogy nebo jemu jiný zakázaný materiál, z důvodu zvýšeného sledování a prověřování jeho osoby, osobních věcí a nárokových balíků.

6 DNEŠNÍ STAV VĚZNIC

Dnešní stav věznic, vazebních věznic a ústavů pro výkon zabezpečovací detence, je až na pár výjimek dosti alarmující. Zastaralé budovy a vozový park, nedostatečně vyspělé zabezpečovací a signalizační prostředky, nízký stav počtu zaměstnanců VS a jejich neustálé snižování, to vše zapříčiňuje neadekvátní fungování systému českého vězeňství. Finanční rozpočet Vězeňské služby, schválen vládou na jednotlivé roky, stěží pokryje výdaje spojené s provozem jednotlivých věznic, natož aby zbyly finance na obnovu vězeňských prostor a technických prostředků či bezpečnostních prvků. Rozpočet pro rok 2013 byl stanoven na 8,23 mld. Kč.

Budovy věznic postavené v dobách minulého století, jsou v dnešní době bez větších úprav nedostačující. Dispoziční řešení staveb uvnitř prostor věznic je v mnoha případech v dnešní době spíše na škodu. Také častá zástavba v okolí věznic, zvyšuje bezpečnostní riziko při zajišťování vjezdu a výjezdu eskortních vozidel. Hrozí zde také jednoduší způsob průniku zakázaných věcí do prostor věznice např. přehozením přes zeď. Reforma vězeňství přinesla alespoň zvyšování obvodových zdí a rozšíření tzv. zakázaného pásma po obvodu věznice. Také kamerový systém doznal značného pokroku. Operační střediska věznic tedy mají mnohem více informací dříve, než se k nim dostanou přes signalizační prostředky. Ve vnitřních prostorech ovšem kromě bezpečnostních prvků, jako jsou mříže, oddělovací dveře apod., není mnoho způsobů, jak dané prostředí vylepšovat. Stísněnost chodeb a schodišť takové úpravy ani nedovolují.

Zabezpečení věznic je závislé na technickém stavu zabezpečovacích a střežících prostředků, které je značně zastaralé. Operační střediska, která zabezpečují celkový chod věznic a eskortních skupin na výjezdu mimo věznici, doznávají inovací jen pozvolna. Mnoho technických prostředků je nahrazováno ke střežení objektu příslušníky VS, kteří později chybějí při zajišťování jiných úkonů. Také technické prostředky ke kontrole osob a zavazadel, vnášených do prostor věznic, jsou buďto zastaralé nebo zcela chybí. Není výjimkou, aby příslušníci přenášeli balíky, které jsou přinášeny návštěvami odsouzených, do jiných prostor ke kontrole pomocí rentgenového zařízení a zase zpět. To zvyšuje nejen čas na provedení úkonu, ale také síly a počet příslušníků k vykonání tohoto úkolu, navíc zde dochází např. k blokadě vstupu do objektu věznice, kde je rentgen přítomen, nehledě na zvýšení rizika možnosti výbuchu nástražného výbušného zařízení apod.

Stejně tak i stav vozového praku VS je značně zastaralý a špatný. Místo nákupu nových vozů a vyřazení těch starých, se upřednostňuje spíše neustálá oprava a výměna vadných součástí, což je mnohdy ve výsledku mnohem nákladnější proces.

Přeplněnost věznic je dlouhodobým problémem českého vězeňství. Po amnestii prezidenta České republiky udělena v roce 2013, je počet osob ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a v ústavech pro výkon zabezpečovací detence v březnu následujícího roku 17 021 osob. Před amnestií v prosinci roku 2012 byl tento počet 22 644 osob.²⁴ Účelem této amnestie bylo ulevit věznicím v ekonomických, personálních i organizačních směrech. Prognózy ovšem předpokládají návrat z těchto hodnot na původní hodnoty počtu osob ve věznicích před amnestií do 2,5 let. Amnestie sice ulehčila jednotlivým věznicím, ale způsobila uzavření dvou věznic na neurčito z důvodu hospodárnosti. Proto se opět začalo hovořit o reformě českého vězeňství, která by v nejbližších letech měla změnit pohled na výkon vazby, členění osob ve výkonu trestu odnětí svobody, změny rozdělení věznic ze čtyř typů na typy dva a další.

6.1 Vnitřní struktura věznic

Vězeňská služba spravuje 35 věznic a dělí se na věznice pro místní výkon trestu odnětí svobody, vazební věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Z toho je 25 věznic, 10 vazebních věznic a dva ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Věznice pro místní výkon trestu se dělí na čtyři typy:

- s dohledem
- s dozorem
- s ostrahou
- se zvýšenou ostrahou

Organizační struktura ve věznicích je přesně stanovena nařízením generálního ředitele VS. Nejvýše postavený, který podléhá generálnímu ředitelství, je ředitel příslušné věznice. Pod něj spadají zástupci, právníci a jednotlivá oddělení. Dále je vedoucí výkonu vazby a trestu nebo jen trestu, vedoucí oddělení vězeňské stráže a oblastní velitel Justiční stráže.

²⁴ Měsíční statistiky VS ČR. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/mesicni-statisticke-hlaseni-1233/>

Jednotlivě jsou poté zařazeni občanští zaměstnanci, vychovatelé, psychologové, lékaři a vedoucí oddělení.

Veškeré funkce věznice jsou rozděleny do různých oddělení, jako je personální oddělení, správní oddělení, oddělení prevence a stížností, oddělení výkonu vazby a trestu odnětí svobody, ekonomické, logistické a další.

Oddělení prevence a stížností provádí šetření a odhalování nelegální činnosti a přestupků příslušníků VS ve výkonu služby i mimo ni. Žádá policii o součinnost v šetření trestné činnosti příslušníků a zároveň předává Policii ČR informace související s páchanou činností osob ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody.

6.2 Psychologický a sociální vliv na odsouzené, zaměstnance a příslušníky Vězeňské služby

Výkon trestu odnětí svobody má na odsouzené značný vliv. Z důvodu trestné činnosti a společenské hrozby jsou vyloučeni a separováni od společnosti mimo věznici a uzavřeni do úzké komunity. Zde tráví svůj čas v malém prostoru cely o několika metrech čtverečních, v počtu několika vězňů, kteří se navzájem psychicky i sociálně ovlivňují. S tím je spojen i pojem prizonizace jako vliv vězeňského prostředí na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody. Jde o průběh přeměny svobodného jedince v jedince odsouzeného.²⁵ Vězeň je postupně vtahován do vnitřní kultury a procesů věznice. Hrozí zde tzv. kriminální infekce, kdy jedinec je ovlivňován ostatními odsouzenými a může přebírat jejich názory, ztotožňovat se s jejich myšlenkami.²⁶ Pokud jeden užívá drogy, může ovlivnit i druhé k abúzu drog. V určitých případech je odsouzený oddělen na samotce, což může mít dále vliv na jeho psychiku. U lehce agresivního jedince, se dlouhodobou samotkou mohou projevit psychické potíže či dokonce těžké projevy nestabilního chování. Jde o neblahý vliv na odsouzeného, který je potřeba monitorovat a určitým způsobem i řídit, jelikož je to proces nevyhnutelný a postihuje každého jedince ve výkonu trestu odnětí svobody. Snaha o resocializaci má mít vliv na vězně z hlediska psychického, sociálního a výchovného. Problémem se stává v mnoha případech propuštění

²⁵ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 183 s. ISBN 80-867-0805-5.

²⁶ HÁLA, Jaroslav, ref. 25, s. 183.

na svobodu. Pokud byli ve výkonu trestu po velmi dlouhou dobu, většina z nich neví, co se životem dále. Neorientují se v rychle se vyvíjející a měnící se společnosti, která špatně přijímá osoby se záznamem v trestním rejstříku. Těžko nalézají pracovní příležitosti, špatně navazují vztahy v osobním životě z důvodu zvyklosti na specifické vztahy uvnitř věznice, nemají žádné finanční prostředky. Proto v mnoha případech dochází k opětovné recidivě. Prozatím je účinnost pozitivní resocializace a úspěšného návratu a zapojení se do společnosti spíše u lehkých, nedbalostních a hospodářských trestných činů.

U vychovatele má práce ve vězeňské službě vliv spíše na formování názorů na vězně a vězeňský systém z důvodu užšího vztahu s odsouzenými. Jejich účelem je humanitní pomoc odsouzeným, aby dosáhli správné nápravy výchovou. Jsou dosti ovlivněni jedinci ve výkonu trestu odnětí svobody a často se snaží o nalézání odpovědí a řešení v dalším vzdělávání svých znalostí a vědomostí. Vychovatelé nejsou v tak značném stresu jako odsouzení nebo příslušníci.

Psychologický a sociální vliv na příslušníky je značný. Mnoho z nich vyhledává psychologickou poradnu ve věznici. Pomáhá jim řešit profesní, osobní či rodinné problémy. Často stačí, aby se příslušník vypovídal, protože je ve značném stresu a rozhovor s kvalifikovanou osobou pomůže upustit napětí a stres. Je ovšem potřeba s příslušníky pracovat po psychologické stránce i během výkonu služby, aby se myšlení příslušníků neutvářelo pouze jedním směrem, že všichni odsouzení jsou špatní a nenapravitelní. Proto je potřeba je vzdělávat, rozebírat krizové a stresové situace, rozptylovat napětí apod. Problémem je i davová psychóza, kdy se velmi jednoduše v uzavřených prostorách za zdmi věznice nechá ovlivnit jeden příslušník druhým. Může se stát, že jeden příslušník si stres a napětí povolí zbitím odsouzeného za přestupek např. obuškem a z důvodu davové psychologie se přidá druhý, třetí atd. Svět ve věznici je jiný, nežli svět mimo prostory této instituce. Mnoho příslušníků si problémy z výkonu služby nosí domů, do své rodiny a tím vytváří problémy v partnerském a rodinném životě. Navíc ve věznici cítí příslušník, že má nad někým navrch, vydává odsouzenému pokyny, určuje na základě výchovného programu jeho činnost. Ve společnosti mimo věznici to ovšem není proveditelné a někteří příslušníci nedokáží rozeznat tyto dva odlišné světy.

6.3 Vztah mezi odsouzenými a příslušníky VS

Vztah mezi příslušníky VS a odsouzenými je jiný, nežli u vychovatelů vůči odsouzeným. Vězeňská stráž, která se stará o střežení věznice a předvádění odsouzených, působí jako represivní složka a vztahy mezi nimi jsou mnohem více vypjaté. Vychází to z mnohačetné neúcty a pohrdání uniformou, nuceností nasazovat při převozu pouta, osobních prohlídek při odjezdu a příjezdu z a do věznice, neustálé střežení a hlídání atd. Problém je stále ještě v nedokonale proškolených příslušnících, přijímání velmi mladých uchazečů, zkreslená představa nastupujících osob o náplni této práce, či neustálému stresu příslušníků z důvodu bezpečnosti manipulace s odsouzenými či podřízenosti přesně stanoveným způsobem. Z těchto důvodů, neustále „provokují“ vězni příslušníky VS slovními nárazkami a naopak příslušníci v mnoha případech jednají s odsouzenými pod úroveň. Důvodem může být taky fakt, že příslušníci jsou ti, kteří musejí v některých případech vniknout na celu a sjednat na ní pořádek. Např. není výjimkou, že v takových případech po otevření katrových dveří letí vzduchem na prvního příslušníka židle a v zápětí se odsouzení na cele snaží zatarasit vchod skříní a vzdorují jakýmkoli způsobem od kopání po kousání, či extrémních případech použití domácí vyroběného řezného a bodného předmětu. Možná právě z těchto důvodů si příslušníci vytvořili k odsouzeným určitou averzi a celkově na problematiku shlížejí dosti povrchně. Z jednoho hlediska by tento vztah mohl být i pochopitelný, protože příslušníci se v prvotním případě obávají o své zdraví a přistupují tedy k odsouzeným s velkým odstupem. Z druhého hlediska je ovšem právě zde problém, který dosti ovlivňuje neúspěch resocializačního procesu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍL VÝZKUMU

V teoretické části bakalářské práce jsem popsal vztahy psychologie, pedagogiky a dalších vědních oborů vůči penitenciární vědě, využití penitenciárních poznatků v praxi, nastínil jsem problematiku práce zaměstnanců a příslušníků ve vězeňských zařízeních a rozebral dnešní stav věznic z pohledu účinku penitenciární vědy.

Průzkum v praktické části bakalářské práce naváže svými otázkami na poznatky uvedené v teoretické části. Zaměřím se na zodpovězení problematických otázek, jak příslušníci VS vnímají propojenost ostatních vědních oborů s oborem penitenciariistiky v praxi, zdali využívají tyto poznatky a jestli ovlivňuje příslušníky VS práce s odsouzenými v osobním životě. Dále se budu tázat na dostatečnost celoživotního vzdělávání příslušníků VS, kde shledávám zásadní problém v propojenosti penitenciární vědy s dalšími vědami pro využitelnost v praxi.

Cílem bakalářské práce bude zjistit, jak vnímají příslušníci VS propojenost oboru penitenciariistiky a jiných vědních oborů, zdali jsou možnosti a informovanost příslušníků VS k celoživotnímu vzdělávání Vězeňské služby dostatečné a zda v dostatečné míře pracují na dalším vlastním sebevzdělávání.

7.1 Metody výzkum

K průzkumu byla využita kvantitativní metoda, kdy byl ke sběru a analýze dat použit dotazník, který jsem rozdál mezi příslušníky několika věznic, při vzdělávacím kurzu na Akademii VS ČR. Dotazník obsahoval 17 stručných a srozumitelných otázek, které byly povinné a převážně formulovány jako uzavřené, kdy si respondent vybíral vždy jednu odpověď.²⁷ Počet otázek byl rozdělen na dvě části, kde jedna část sestávající z osmi otázek byla zaměřena na podvědomí příslušníků VS o propojenosti jednotlivých oborů s oborem penitenciárním a dalších osm otázek na problematiku vzdělávání příslušníků VS. První otázka o době služby u Vězeňské služby byla pouze doplňková a sloužila pouze k orientaci. Dotazníky byly vyhodnoceny postupně po jednotlivých otázkách do hodnotových tabulek a procentuálních grafů se slovním vyjádřením k dané otázce.

²⁷ RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-25-3.

7.2 Formulace hypotéz

Stanovil jsem tyto hypotézy, které se budu snažit verifikovat či falzifikovat:

- H1: Předpokládám, že vzdělávání příslušníků VS v ostatních oborech vůči penitenciární praxi je dostatečné pro výkon služby.
- H2: Předpokládám, že současné celoživotní vzdělávání příslušníků VS je dostatečné z hlediska požadované profesionality výkonu služby.

7.3 Charakteristika vzorku respondentů

Průzkum jsem realizoval mezi příslušníky VS, kteří denně využívají poznatky získané z odborných kurzů a kterých se tato problematika týká. Při jednotlivých školících kurzech na Akademii VS ČR jsem rozdál 89 dotazníků. Z tohoto počtu jsem využil 80 dotazníků z důvodu špatného vyplnění odpovědí. V průzkumném vzorku respondentů byli zastoupeni příslušníci ze všech čtyř typů věznic, čímž se zamezilo zkreslení výsledků.

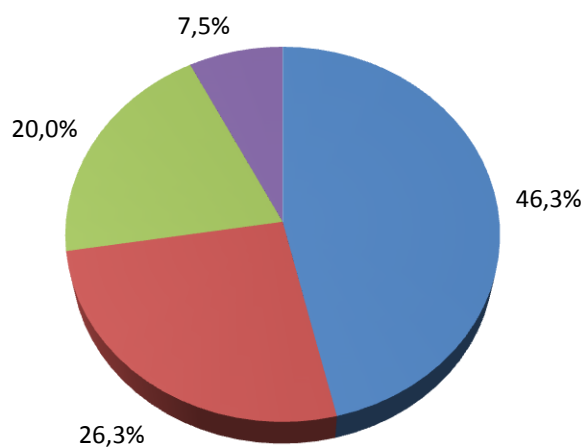
7.4 Analýza, zpracování a prezentace data

1. Jak dlouho sloužíte u Vězeňské služby?

do 5 let	do 10 let	do 15 let	více jak 15 let
37	21	16	6
46,3%	26,3%	20,0%	7,5%

Jak dlouho sloužíte u Vězeňské služby?

■ do 5 let ■ do 10 let ■ do 15 let ■ více jak 15 let

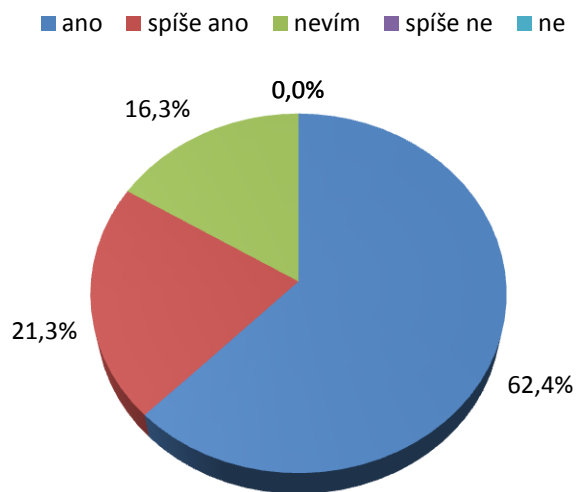
Graf č. 1

Z dotazovaných 80 respondentů slouží do 5 let 46,3% příslušníků VS, do 10 let 26,3%, do 15 let 20% a nad 15let 7,5%. Tedy nejvíce příslušníků z dotazovaného počtu tvoří příslušníci do 5let služby.

2. Vnímáte provázanost penitenciární vědy s ostatními vědami (pedagogika, psychologie, sociologie, právo) v praxi?

Vnímáte provázanost penitenciární vědy s ostatními vědami (pedagogika, psychologie, sociologie, právo) v praxi?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
50	17	13	0	0
62,4%	21,3%	16,3%	0%	0%

Vnímáte provázanost penitenciární vědy s ostatními vědami (pedagogika, psychologie, sociologie, právo) v praxi?

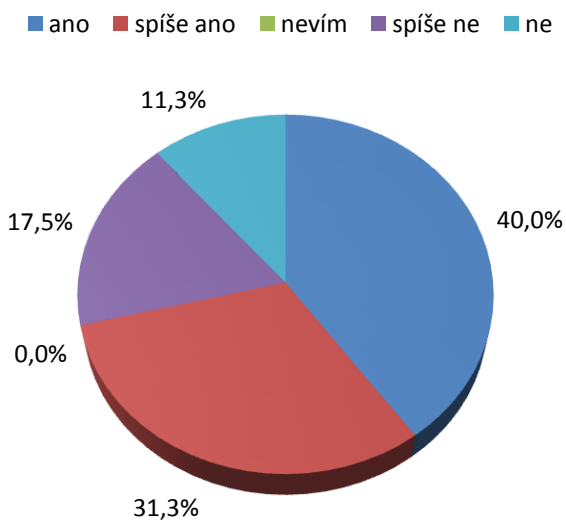
Graf č. 2

Většina dotazovaných uvedla, že vnímají provázanost penitenciární vědy s vědami ostatními a to v počtu 62,4%, 21,3% se přiklápělo spíše ano a 16,3% příslušníků VS se nedokázalo rozhodnout. Nikdo z dotazovaných neuvedl/a zápornou hodnotu.

3. Jste průběžně školen/a v právní oblasti vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody?

Jste průběžně školen/a v právní oblasti vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
32	25	0	14	9
40,0%	31,3%	0%	17,5%	11,3%

Jste průběžně školen/a v právní oblasti vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody?

Graf č. 3

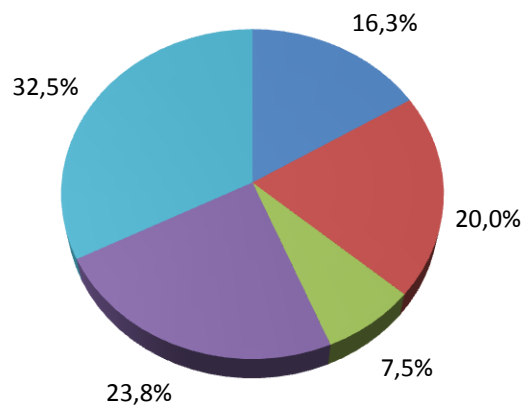
Průběžně během služby je v právní oblasti cíleně školen 40% příslušníků VS a 31,3% okrajově. 17,5% příslušníků VS uvedlo, že spíše nejsou školeni a 11,3% je nuceno doplňovat si vzdělání v právní oblasti samo.

4. Jste obeznámen/a s možností podpory psychologických pracovišť jednotlivých věznic příslušníkům v nelehkých pracovních i životních situacích?

Jste obeznámen/a s možností podpory psychologických pracovišť jednotlivých věznic příslušníkům v nelehkých pracovních i životních situacích?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
13	16	6	19	26
16,3%	20,0%	7,5%	23,8%	32,5%

Jste obeznámen/a s možností podpory psychologických pracovišť jednotlivých věznic příslušníkům v nelehkých pracovních i životních situacích?

■ ano ■ spíše ano ■ nevím ■ spíše ne ■ ne

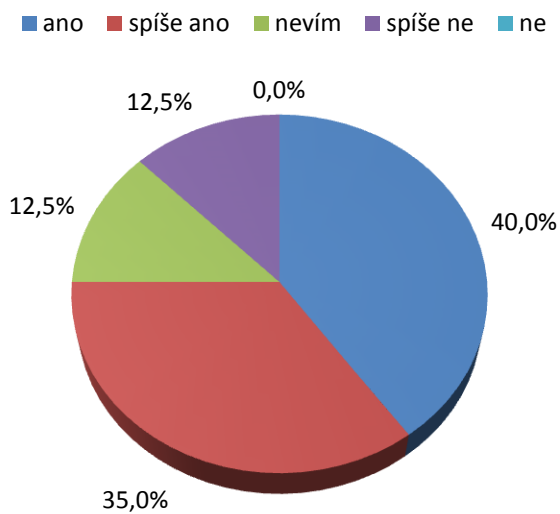
Graf č. 4

Více jak polovina dotazovaných uvedla, že nemá dostatek informací anebo není seznámena s možností podpory psychologických pracovišť.

5. Využíváte získané poznatky z jiných oborů jako je psychologie, pedagogika nebo sociologie v praxi s odsouzenými?

Využíváte získané poznatky z jiných oborů jako je psychologie, pedagogika nebo sociologie v praxi s odsouzenými?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
32	28	10	10	0
40,0%	35,0%	12,5%	12,5%	0%

Využíváte získané poznatky z jiných oborů jako je psychologie, pedagogika nebo sociologie v praxi s odsouzenými?

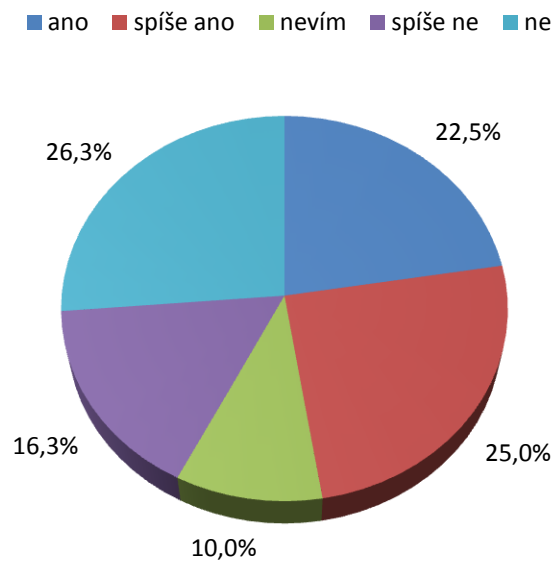

Graf č. 5

Poznatky z jiných oborů provázaných s oborem penitenciaristiky využívá 75% dotazovaných, 12,5% si neuvědomuje využití v praxi a 12,5% se domnívá, že poznatky spíše nevyužívají.

6. Ovlivňuje Vás práce s odsouzenými v osobním životě?

Ovlivňuje Vás práce s odsouzenými v osobním životě?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
18	20	8	13	21
22,5%	25,0%	10,0%	16,3%	26,3%

Ovlivňuje Vás práce s odsouzenými v osobním životě?

Graf č. 6

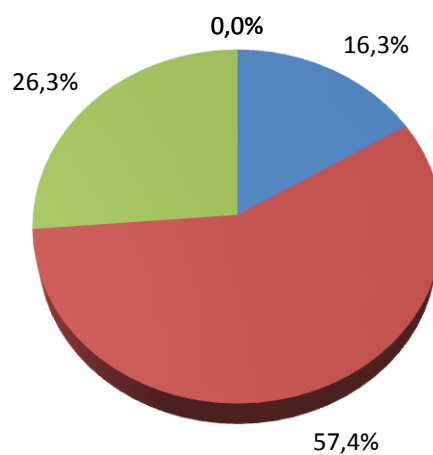
Z 80 dotazovaných příslušníků se domnívá, že 26,3% neovlivňuje a 16,3% spíše neovlivňuje práce s odsouzenými jejich osobní život. 22,5% se domnívá, že ano, 25% spíše ano a 10% se touto problematikou nezabývá.

7. Jak hodnotíte kvalitu celoživotního vzdělávání příslušníků Vězeňské služby?

Jak hodnotíte kvalitu celoživotního vzdělávání příslušníků Vězeňské služby?				
velmi dobře	dobře	průměrně	špatně	tragicky
13	46	21	0	0
16,3%	57,4%	26,3%	0%	0%

Jak hodnotíte kvalitu celoživotního vzdělávání příslušníků Vězeňské služby?

■ velmi dobře ■ dobře ■ průměrně ■ špatně ■ tragicky

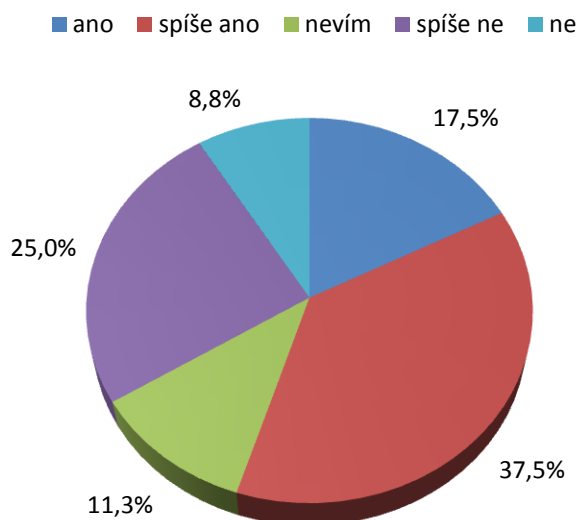

Graf č. 7

Všichni respondenti odpověděli kladně a to 16,3% velmi dobře, 57,4% dobře a 26,3% průměrně.

8. Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti pedagogiky?

Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti pedagogiky?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
14	30	9	20	7
17,5%	37,5%	11,3%	25,0%	8,8%

Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti pedagogiky?

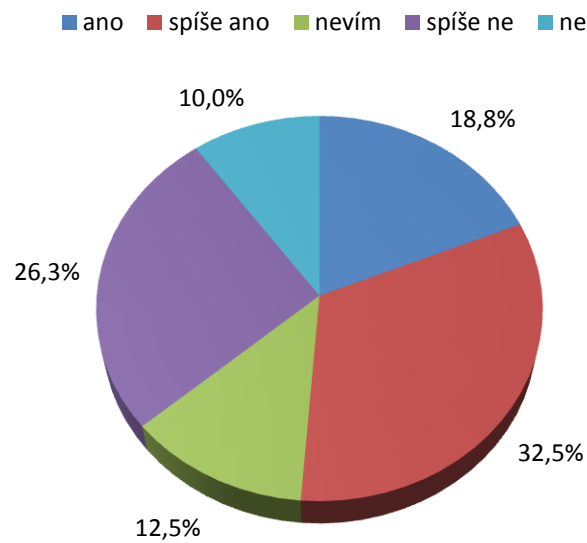
Graf č. 8

Z dotazovaných není spokojeno se svým vzděláním v oboru pedagogiky 8,8% příslušníků VS a 25% by zřejmě také uvítalo doplnění znalostí. 11,3 % respondentů nepřemýšlí o dalším vzdělání, 37,5% je spíše spokojeno a 17,5% nepotřebuje podle svého uvážení doplňovat znalosti z oblasti pedagogiky.

9. Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti psychologie?

Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti psychologie?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
15	26	10	21	8
18,8%	32,5%	12,5%	26,3%	10,0%

Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti psychologie?

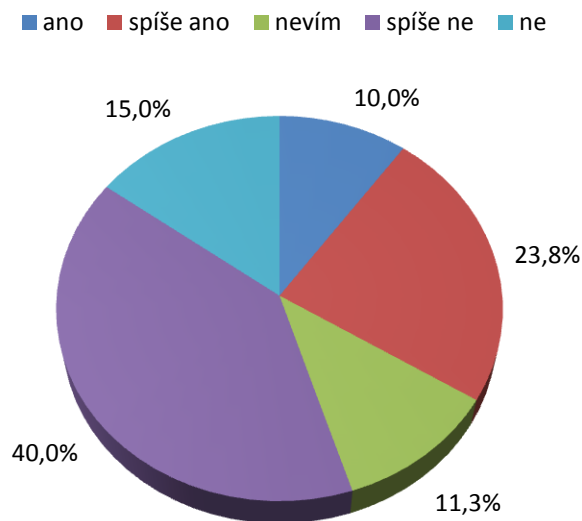

Graf č. 9

V oboru psychologie není spokojeno s množstvím znalostí 10% respondentů, 26,3% odpovědělo také záporně a 12,5% netuší. Kladně odpovědělo 18,8% příslušníků a k pozitivnímu výsledku se kloní také 32,5% tázaných.

10. Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti sociologie?

Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti sociologie?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
8	19	9	32	12
10%	23,8%	11,3%	40,0%	15,0%

Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti sociologie?

Graf č. 10

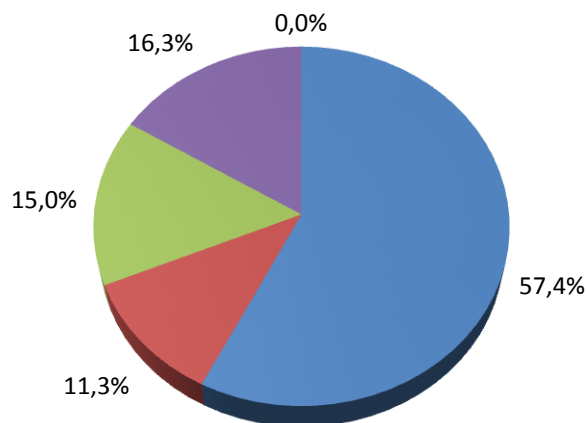
V této otázce odpovědělo 15% respondentů záporně, 40% z 80 dotazovaných nahlíží na tento problém spíše negativně, 11,3% netuší, 23,8% odpovědí bylo spíše pozitivních a možností ano odpovědělo 10% respondentů.

11. Myslíte si, že je potřeba aby se penitenciární věda více zaměřila na využívání metod z jiných vědních oborů v praxi?

Myslíte si, že je potřeba aby se penitenciární věda více zaměřila na využívání metod z jiných vědních oborů v praxi?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
46	9	12	13	0
57,4%	11,3%	15,0%	16,3%	0%

V kterém oboru byste nejvíce uvítal/a prohloubení svých znalostí k výkonu služby? (vyberte pouze jednu možnost)

■ pedagogika ■ psychologie ■ sociologie ■ právo ■ jiné

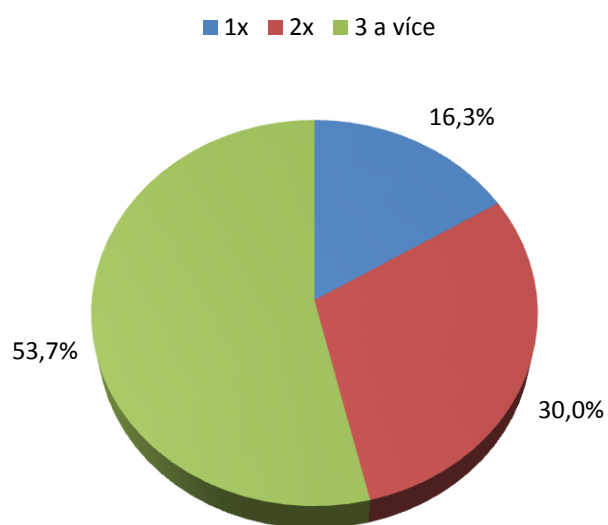

Graf č. 11

Z dotazovaných se 68,7% domnívá, že je zapotřebí aby se výzkum v penitenciární vědě zaměřil na metody dalších vědních oborů, 15% o této otázce neuvažuje a 16,3% se domnívá, že spíše není zapotřebí.

12. Kolik jste během své služby u Vězeňské služby absolvoval/a školení?

Kolik jste během své služby u Vězeňské služby absolvoval/a školení?		
1x	2x	3 a více
12	24	43
16,3%	30,0%	53,7%

Kolik jste během své služby u Vězeňské služby absolvoval/a školení?

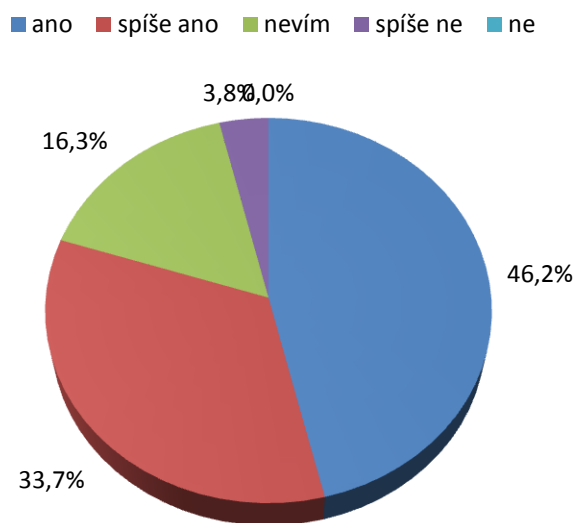
Graf č. 12

Nejvíce školení absolvovalo 53,7% příslušníků VS, 16,3% se zúčastnilo jednoho školení a 30% dvou školení.

13. Byly Vámi absolvovaná školení přínosem pro vaši praxi?

Byly Vámi absolvovaná školení přínosem pro vaši praxi?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
37	27	13	3	0
46,2%	33,7%	16,3%	3,8%	0%

Byly Vámi absolvovaná školení přínosem pro vaši praxi?

Graf č. 13

Z dotazovaných se celkově 79,9% procent domnívá, že absolvovaná školení byla přínosem pro jejich praxi, 16,3% se nedokázala rozhodnout a 3,8% odpověděla záporně.

14. Je po Vás vyžadováno další specializační vzdělávání?

Je po Vás vyžadováno další specializační vzdělávání?	
ano	Ne
47	33
58,7%	41,3%

Je po Vás vyžadováno další specializační vzdělávání?

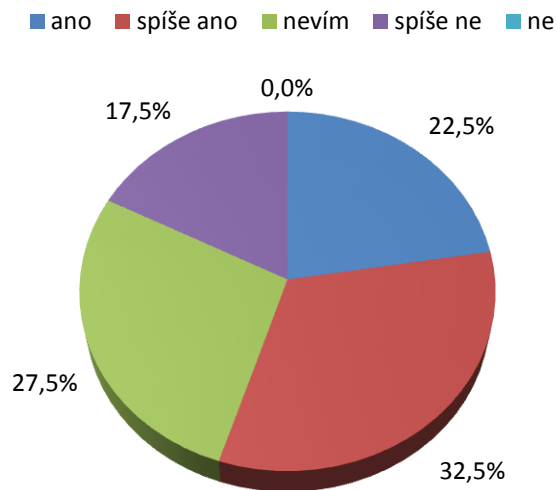
Graf č. 14

Z 80 respondentů se 58,7% domnívá, že je u nich vyžadováno další specializační vzdělávání, naopak 41,3% dotazovaných se vyjádřilo negativně.

15. Myslíte si, že reagují vzdělávací kurzy dostatečně na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi?

Myslíte si, že reagují vzdělávací kurzy dostatečně na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
18	26	22	14	0
22,5%	32,5%	27,5%	17,5%	0%

Myslíte si, že reagují vzdělávací kurzy dostatečně na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi?

Graf č. 15

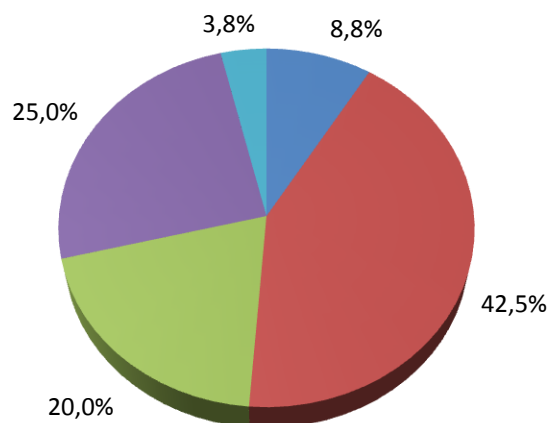
Z dotazovaných respondentů si 55% myslí, že vzdělávací kurzy dostatečně reagují na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi, 27,5% dotazovaných se nedokázalo rozhodnout a 17,5% se staví k této otázce negativně.

16. Myslíte si, že Vězeňská služba dostatečně podporuje vzdělávání příslušníků VS?

Myslíte si, že Vězeňská služba dostatečně podporuje vzdělávání příslušníků VS?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
7	34	16	20	3
8,8%	42,5%	20,0%	25,0%	3,8%

Myslíte si, že Vězeňská služba dostatečně podporuje vzdělávání příslušníků VS?

■ ano ■ spíše ano ■ nevím ■ spíše ne ■ ne

Graf č. 16

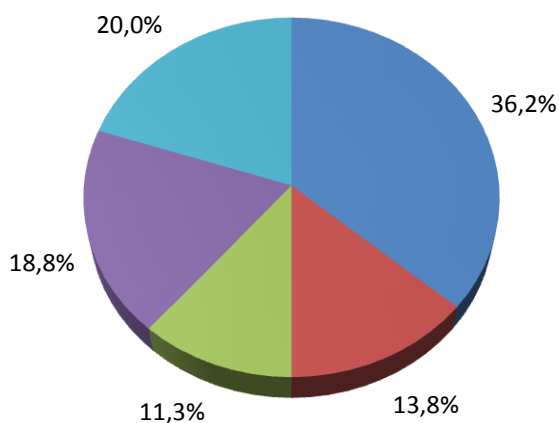
Podle 51,3% příslušníků VS podporuje Vězeňská služba celoživotní vzdělávání dostatečně, 20% se k dané otázce staví neutrálně a celkově 28,8% se domnívá, že Vězeňská služba nepodporuje dostatečně vzdělávání svých příslušníků.

17. Myslíte si, že mají příslušníci VS dostatečný přístup k odbornému vzdělání z hlediska požadované profesionality služby?

Myslíte si, že mají příslušníci VS dostatečný přístup k odbornému vzdělání z hlediska požadované profesionality služby?				
ano	spíše ano	nevím	spíše ne	Ne
29	11	9	15	16
36,2%	13,8%	11,3%	18,8%	20,0%

Myslíte si, že mají příslušníci VS dostatečný přístup k odbornému vzdělání z hlediska požadované profesionality služby?

■ ano ■ spíše ano ■ nevím ■ spíše ne ■ ne

Graf č. 17

Z 80 dotazovaných respondentů 11,3% o přístupu ke vzdělání nepřemýšlí, dalších 38,8% se domnívá, že ne a 50% příslušníků VS považuje přístup ke vzdělání za dostatečný.

8 SHRUTÍ VÝZKUMU A VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ

K průzkumu jsem oslovil 89 respondentů. Z tohoto počtu jsem kvůli neúplnostem a chybám při vyplňování dotazníků vybral a stanovil celkový počet 80 dotazníků, které jsem dále vyhodnotil pomocí tabulek a procentuálních grafů. K potvrzení hypotézy H1 sloužily v dotazníku otázky č. 2, 3, 4, 5, 6, 14 a 15. K verifikaci druhé hypotézy H2 byly v dotazníku stanoveny otázky č. 7, 8, 9, 10, 12, 13, 16 a 17.

Průzkumem jsem se snažil verifikovat nebo falzifikovat mnou stanovené hypotézy v oblasti propojenosti penitenciární vědy s jinými vědami a na to navazující problém celoživotní vzdělávání a školení příslušníků VS. Pomocí analýzy dat z dotazníkového šetření jsem vyvodil tyto závěry:

H 1 - Předpokládám, že vzdělávání příslušníků VS v ostatních oborech vůči penitenciární praxi je dostatečné pro výkon služby

Po analýze dat jsem vyvodil závěr, že vzdělávání příslušníků VS v ostatních oborech vůči penitenciární praxi je dostatečné pro výkon služby. Tento závěr jsem stanovil na základě kladných odpovědí 62% dotazovaných příslušníků VS.

Na základě sesbíraných dat se hypotéza potvrdila.

H 2 - Předpokládám, že současné celoživotní vzdělávání příslušníků VS je dostatečným z hlediska požadované profesionality výkonu služby.

Po vyhodnocení dat z dotazníkového šetření jsem došel závěru, že je současné celoživotní vzdělávání příslušníků VS z hlediska požadované profesionality výkonu služby podle 55% kladných odpovědí dotazovaných příslušníků VS lehce nad průměrným a je tedy potřeba se více zaměřit na vzdělávací činnost příslušníků Vězeňské služby.

Na základě sesbíraných dat se hypotéza potvrdila.

ZÁVĚR

Náplní mé bakalářské práce bylo popsat vztah penitenciariistiky k jiným vědám, propojenost jednotlivých vědních disciplín a využitelnost metod ostatních vědních oborů v práci s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody v praxi. Vězeňská služba z pohledu příslušníků VS je složkou represivní. To ovlivňuje sociální vztahy s odsouzenými, jejich názor a smýšlení o odsouzených. Mnoho příslušníků nechápe výkon trestu odnětí svobody jako resocializační či výchovný systém, ale stále jako výkon spravedlnosti. Zde se dostávají příslušníci do sporu s pedagogickými vychovateli a psychology, kteří nahlíží na odsouzené v tom správném úhlu a to na vychovávané jedince, které je potřeba vést k organizovanosti, trpělivosti a správným návykům. Tomuto faktu dopomáhá také zvýšený stres u příslušníků VS, vytvářen vysokými nároky nadřizených a nedostatečným počtem příslušníků, potřebných k vykonání daného úkolu. Poté dochází ke zkratům v podobě agresivního jednání nebo ke korupci. S tím dále souvisí znalosti o využívání psychologických, pedagogických a socializačních metod k ovlivnění odsouzeného. Tyto znalosti jsou získatelné pouze celoživotním vzděláváním příslušníků VS a přítomností kvalifikovaného školícího personálu v jednotlivých věznicích, ne pouze na Akademii VS ČR. Z organizačního hlediska není možné uspokojit Akademií VS ČR poptávku po školících kurzech, jak základních tak specializačních. Doplnování vědomostí někdy zůstává na příslušníkovi jako samostudium, což je metodou špatnou.

Cílem mého průzkumu v teoretické části bylo ověřit výše zmíněné poznatky o propojenosti penitenciariistiky a jiných věd. Potvrdilo se, že příslušníci VS vnímají provázanost ostatních oborů s oborem penitenciární vědy a chápou nutnost využívat metody z těchto věd, aby dosáhli účelu stanoveného zákonem. Aby ovšem byli schopni tyto poznatky využít, musejí projít složitým a zdlouhavým školícím procesem. Musejí si propojit jednotlivé disciplíny, umět navázat metodu z psychologie na metodu z pedagogiky. Podle výsledků mého průzkumu je očividné, že celoživotní vzdělávací systém je průměrný. 55% kladných odpovědí nemůže být pokládáno za žádoucí. Je zde vidět chuť a potřeby příslušníků VS po dalším vzdělání a s tím i spojeny ambice po dalším kariérním postupu v rámci Vězeňské služby.

Problematiku účinnosti penitenciární vědy tedy neshledávám v nedostatečné propojenosti těchto vědních oborů, ale v průměrném školícím systému, který má za účel tyto poznatky příslušníkovi zprostředkovat a zajistit dostatečnou profesionalitu výkonu služby.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 183 s. ISBN 80-867-0805-5.
- HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Překlad Dagmar Břejlová. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8807-4.
- JANIŠ, Kamil, Pavel VACEK a Blahoslav KRAUS. *Kapitoly ze základů pedagogiky: studijní text*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-704-1102-3.
- JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Úvod do pedagogiky*. 4. dopl. vyd. Brno: Paido, 1999, 110 s. ISBN 8085931788.
- JŮZL, Miloslav. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, 185 s. ISBN 9788087182024.
- JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 149 s. ISBN 978-80-87182-24-6
- KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer ČR, 2012, x, 228 s. ISBN 9788073577063.
- KELLER, Jan. *Psychologie hromadného chování: Úvod do sociologie*. 2.upr.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. ISBN 80-901-0597-1.
- MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologie hromadného chování*. In: *Sociálně psychologické jevy v mimořádných psychických zátěžích hromadné povahy*. 1 vyd. Praha: SPN, 1977, 224 s.
- NETÍK, K. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR: (obnovené vydání)*. 2., nezměn. vyd. [S.l: [s.n.]. ISBN 978-802-3836-028.
- MARÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-704-2256-4.
- RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-25-3.
- SEKOT, Aleš. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 193 s. ISBN 978-802-1052-611.
- SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální inkluze - Politika pracovního trhu a sociální inkluze: Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1998-2003, 8 sv. ISBN 80-210-3131-X.
- Měsíční statistiky VS ČR. [online]. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/mesicni-statisticke-hlaseni-1233/>
- Akademie Vězeňské služby ČR. *Akademie VS ČR* [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://www.akademievscz/>
- Latinská rčení I. *Wikipedia.org*. [online]. 15.3.2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Latinsk%C3%A1_r%C4%8Den%C3%AD_I

Služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů: Policie ČR : vězeňská služba, BIS, zpravodajské služby : podle stavu k .. Ostrava: Sagit, 2007-. Vychází nepravidelně.

Systema.cz. *Www.Systema.cz* [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.systema.cz/ocneni.html>

Zákon České národní rady č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. In: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/V%C3%BDkon%20v%C4%9Bze%C5%88stv%C3%AD/555_19.1992.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

A VS ČR - Akademie Vězeňské služby České republiky

VS - Vězeňská služba

apod. - a podobně

např. - například

tzv. - takzvaně

SEZNAM GRAFŮ

Číslo grafu	Název grafu	strana
1	Jak dlouho sloužíte u Vězeňské služby?	40
2	Vnímáte provázanost penitenciární vědy s ostatními vědami (pedagogika, psychologie, sociologie, právo)?	41
3	Jste průběžně školen/a v právní oblasti vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody?	42
4	Jste obeznámen/a s možností podpory psychologických pracovišť jednotlivých věznic příslušníkům v nelehkých pracovních i životních situacích?	43
5	Využíváte získané poznatky z jiných oborů jako je psychologie, pedagogika nebo sociologie v praxi s odsouzenými?	44
6	Ovlivňuje Vás práce s odsouzenými v osobním životě?	45
7	Jak hodnotíte kvalitu celoživotního vzdělávání příslušníků Vězeňské služby?	46
8	Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti pedagogiky?	47
9	Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti psychologie?	48
10	Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti sociologie?	49
11	Myslíte si, že je potřeba aby se penitenciární věda více zaměřila na využívání metod z jiných vědních oborů v praxi?	50
12	Kolik jste během své služby u Vězeňské služby absolvoval/a školení?	51
13	Byly Vámi absolvovaná školení přínosem pro vaši praxi?	52
14	Je po Vás vyžadováno další specializační vzdělávání?	53
15	Myslíte si, že reagují vzdělávací kurzy dostatečně na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi?	54
16	Myslíte si, že Vězeňská služba dostatečně podporuje vzdělávání příslušníků VS?	55
17	Myslíte si, že mají příslušníci VS dostatečný přístup k odbornému vzdělávání z hlediska požadované profesionality služby?	56

SEZNAM TABULEK

Název tabulky	strana
Jak dlouho sloužíte u Vězeňské služby?	40
Vnímáte provázanost penitenciární vědy s ostatními vědami (pedagogika, psychologie, sociologie, právo)?	41
Jste průběžně školen/a v právní oblasti vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody?	42
Jste obeznámen/a s možností podpory psychologických pracovišť jednotlivých věznic příslušníkům v nelehkých pracovních i životních situacích?	43
Využíváte získané poznatky z jiných oborů jako je psychologie, pedagogika nebo sociologie v praxi s odsouzenými?	44
Ovlivňuje Vás práce s odsouzenými v osobním životě?	45
Jak hodnotíte kvalitu celoživotního vzdělávání příslušníků Vězeňské služby?	46
Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti pedagogiky?	47
Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti psychologie?	48
Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti sociologie?	49
Myslíte si, že je potřeba aby se penitenciární věda více zaměřila na využívání metod z jiných vědních oborů v praxi?	50
Kolik jste během své služby u Vězeňské služby absolvoval/a školení?	51
Byly Vámi absolvovaná školení přínosem pro vaši praxi?	52
Je po Vás vyžadováno další specializační vzdělávání?	53
Myslíte si, že reagují vzdělávací kurzy dostatečně na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi?	54
Myslíte si, že Vězeňská služba dostatečně podporuje vzdělávání příslušníků VS?	55
Myslíte si, že mají příslušníci VS dostatečný přístup k odbornému vzdělávání z hlediska požadované profesionality služby?	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník

PŘÍLOHA Č. 1

Dotazník

1. Jak dlouho sloužíte u Vězeňské služby?
do 5 let do 10 let do 15 let více jak 15 let
2. Vnímáte provázanost penitenciární vědy s ostatními vědami (pedagogika, psychologie, sociologie, právo)?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
3. Jste průběžně školen/a v právní oblasti vztahující se k výkonu trestu odnětí svobody?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
4. Jste obeznámen/a s možností podpory psychologických pracovišť jednotlivých věznic příslušníkům v nelehkých pracovních i životních situacích?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
5. Využíváte získané poznatky z jiných oborů jako je psychologie, pedagogika nebo sociologie v praxi s odsouzenými?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
6. Ovlivňuje Vás práce s odsouzenými v osobním životě?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
7. Jak hodnotíte kvalitu celoživotního vzdělávání příslušníků Vězeňské služby?
velmi dobře dobře průměrně špatně tragicky
8. Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti pedagogiky?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
9. Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti psychologie?
ano spíše ano nevím spíše ne ne
10. Jste spokojen/a se stupněm svého vzdělání v oblasti sociologie?

ano spíše ano nevím spíše ne ne

11. Myslíte si, že je potřeba aby se penitenciární věda více zaměřila na využívání metod z jiných vědních oborů v praxi?

ano spíše ano nevím spíše ne ne

12. Kolik jste během své služby u Vězeňské služby absolvoval/a školení?

1x 2x 3 a více

13. Byly Vámi absolvovaná školení přínosem pro vaši praxi?

ano spíše ano nevím spíše ne ne

14. Je po Vás vyžadováno další specializační vzdělávání?

ano ne

15. Myslíte si, že reagují vzdělávací kurzy dostatečně na vývoj a potřeby penitenciární vědy v praxi?

ano spíše ano nevím spíše ne ne

16. Myslíte si, že Vězeňská služba dostatečně podporuje vzdělávání příslušníků VS?

ano spíše ano nevím spíše ne ne

17. Myslíte si, že mají příslušníci VS dostatečný přístup k odbornému vzdělávání z hlediska požadované profesionality služby?

ano spíše ano nevím spíše ne ne

V kterém typu věznice sloužíte?

S dohledem

S dozorem

S ostrahou

Se zvýšenou ostrahou